Eleştirel Bir Değerlendirme: Ş. Çakar - E. Yıldırım - M. Tektaş - H. Altuner - S. Yıldız Kısacık - M. Eryaman, *Niğde Müzesi Sikke Kataloğu*, S. Yıldız Kısacık (Ed.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2020. ISBN: 978-605-396-524-4*

Hüseyin KÖKER**

Keywords: Niğde Museum, Greek Coins, Roman Imperial Coins, Byzantine Coins, Turkic-Islamic Coins

In terms of adding a new publication to the numismatics studies that have increased in our country recent years,Niğde Müzesi Sikke Kataloğu(Coin Catalogue of Niğde Museum) is important especially for publishing coins in museum collections. However, this publication has fatal errors since researchers who are not experts in numismatics and unfortunately without consult any expert opinion conducted it. These errors concentrated in particularly in the first chapter that bear the Hellenistik Dönem ve Öncesi Sikkeleri (Coins of Hellenistic and Prehellenistic Period) (pp. 13-29), which almost entirely inaccurate. However there are some minimal errors in the other chapters. This article discusses the general and individual chapters of the book, but especially the first part, under separate subheadings, and focuses on mistakes and incorrect points. In general, the evaluations about the publication were written in order to draw the right path for both the author (s) of this book and young researchers interested in numismatics..

Anahtar Kelimeler: Niğde Müzesi, Eski Yunan Sikkeleri, Roma İmparatorluk Sikkeleri, Bizans Sikkeleri, Türk-İslam Sikkeleri

Niğde Müzesi Sikke Kataloğu, ülkemizde son yıllarda artan numismatik çalışmalara ve özellikle müze koleksiyonlarındaki sikkelerin yayınlanmasına yönelik çalışmalara bir yenisini eklemesi bakımından önemlidir. Ancak bu çalışma, alanında uzman olmayan araştırmacılar tarafından ve maalesef bir uzman görüşü alınmadan gerçekleştirilmiş olması nedeniyle oldukça vahim hata ve yanlışlar içermektedir. Bu hatalar özellikle kitabın ilk bölümü olan ve Hellenistik Dönem ve Öncesi Sikkeleri başlığını taşıyan bölümde yoğunlaşmaktadır; ki bölümün neredeyse tümü hatalıdır. Kitabın geri kalan bölümlerinde de hatalar görülmekle birlikte bunlar asgari düzeydedir. Bu yazıda, kitabın geneli ve tek tek bölümlerini ama özellikle ilk bölümü, ayrı alt başlıklar halinde ele alarak eksik ve yanlış noktalar üzerinde durulmaktadır. Makaleyle ilgili değerlendirmeler genel olarak , hem bu kitabın yazar(lar)ına hem de numismatikle ilgilenen genç araştırmacılara doğru yolu çizmek amacıyla kaleme alınmıştır.

* Hakeme Gönderilme Tarihi: 08.06.2021; Kabul Tarihi: 22.07.2021

** Hüseyin KÖKER, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Doğu Yerleşkesi, Isparta. huseyinkoker@gmail.com ORCID ID:0000-0003-0784-505x.

Ülkemizde son birkaç on yıldır antik numismatik çalışmalarındaki artış hepimizin malumudur. Bu gelişme, özellikle genç bilim insanı adaylarının artan merakı ve elbette Antik Anadolu Numismatiği konusunda ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar açısından sevindiricidir. Fakat zaman zaman bunun tam tersi durumlar ile de karşılaşılmaktadır. Konunun uzmanı olmayan ve maalesef bir uzman görüşü de alınmadan yapılan bazı çalışmalar, ne yazık ki son derece ciddi hata ve yanlışlar barındırmaktadır. Bu durum, söz konusu çalışmaların ve de yazarlarının bilimselliğine gölge düşürmektedir. Tabi ki uzmanlık alanı dışında yeni alanlarda çalışmalar yapmak ve bu konularda yetkinlik elde edip eserler vermek bilim insanı olmanın gereklerinden biridir. Dolayısıyla herhangi bir alanda çalışmak sadece o alanın uzmanlarına mahsus bir durum olamayacağı gibi böyle bir zorunluluk da yoktur. Ancak, burada belirtilmesi gereken en önemli husus, her bir farklı çalışma alanının, örneğin heykel, çanak-çömlek, mimari, sikke gibi, kendine özgü çalışma ve değerlendirme yöntemlerinin olduğunun unutulmamasıdır. İşte bu nedenle de hangi alanda çalışılırsa çalışılsın, ister uzmanı olunsun ister yeni bir alanda çalışmalara başlansın o alan ile ilgili yöntemler gözetilmeden ve uygulanmadan yapılan çalışmalar ne yazık ki bilimsel olmaktan uzak ve de bu çalışmaların sahipleri için de kötü birer mesleki imza ve hem yazar hem de ülkemiz adına haneye yazılan eksi bir puan olarak kalacaklardır.

Niğde Müzesi Sikke Kataloğu, ülkemizde sikke koleksiyonları yayınlanan/yayınlanmaya devam eden az sayıdaki müzelerimizden birisi olması bakımından değerli bir eserdir. Bu bakımdan, müzelerimizde yer alan sikkelerin bilim dünyasına tanıtılması büyük önem taşımaktadır. Niğde Müzesi koleksiyonundaki Eski Yunan, Roma İmparatorluk, Bizans İmparatorluğu ve Türk-İslam Dönemi sikkelerini kapsayan bu çalışmada, belirtilen dönemlere ait sikkeler farklı bölümler halinde ve farklı yazarlar tarafından, öncesinde çok kısa genel bilgiler ve ardından sikkelerin kataloğunu içeren bölümler halinde ele alınmıştır. Katalogdaki sikkelerin ön ve arka yüz tanımları, lejantları, çap, ağırlık ve kalıp yönü gibi teknik bilgileri ve referansları numismatik yöntem gereği, bazı istisnalar dışında, eksiksiz bir şekilde tamamlanmıştır. Fakat eserin genelinde numismatik yöntem gereği uyulması gereken kuralların göz ardı edilmesi ve bunun dışında bir yöntem (!) izlenmesi nedeniyle bazı eksikler ile çok vahim hata ve yanlışlar göze çarpmaktadır. Bu durum da, eserin bilimsel değerine gölge düşürmekle birlikte aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacak bazı noktalarda tamamen bilimsellikten uzak, değersiz bir çalışma durumuna düşmesine zemin hazırlamaktadır.

Özellikle çalışmanın ilk bölümünü oluşturan *Hellenistik Dönem ve Öncesi Sikkeleri* başlığını taşıyan kısım numismatik yöntem göz ardı edilerek hazırlanmıştır. Bu nedenle de baştan sona vahim hata ve yanlışlar barındırmaktadır. Bunun yanında diğer bölümlerde de, ilk bölüme oranla daha az olmakla birlikte, bazı hatalar göze çarpmaktadır. Bu nedenle kitabın tamamında görülen, kitabın başlığı ve ardından gelen bölümlerdeki hata ve yanlışları ayrıntıları ile göstererek düzeltmek; genel itibarıyla eser hakkındaki değerlendirmemi hem bölüm yazarına/larına hem de numismatik alanına meraklı genç araştırmacılara, bir bilim insanı olarak yüklendiğim görev bilinci doğrultusunda doğru bir yol çizebilmek

amacıyla kaleme aldığımı belirtmek isterim.

Başlık ve İçeriğe İlişkin Değerlendirmeler

Bilimsel bir çalışmanın ilk koşulu ele alınacak konuya ilişkin soru veya soruların olması ve bunun ardından bunların cevaplanabilmesi için doğru yöntemin kullanılmasıdır. Burada, elbette böyle bir çalışmanın amacı ve hedefinin de belirlenmesi gerekmektedir. Bu ön koşullar yerine getirildiğinde ise çalışmaya bir başlık oluşturulması ve bunun da içerik ile %100 uyumlu olması gerekmektedir.

Bir müze koleksiyonundaki herhangi bir eser grubu için hazırlanacak olan katalog çalışmaları da bu koşulların dışında değildir. Elbette bir katalog çalışması, öncelikle eserlerin tanıtılmasına yönelik olacaktır. Bu nedenle de bu tür bir çalışmada bir sorunsal üzerinde durulmayacaktır. Ancak, böyle bir çalışma için seçilecek eser grubu için kendi içinde bazı kıstasların olması gerekmektedir. Örneğin hazırlanacak katalog için belirli bir dönem seçilebileceği gibi belirli bir bölgeye ait eserler de seçilebilir ya da tüm dönemleri kapsayan eserlerin tamamı veya bunların belirli bir seçkisi yapılabilir.

Bu bağlamda, *Niğde Müzesi Sikke Kataloğu* örneğine baktığımızda, kitabın başlığı bu çalışmada Niğde Müzesi koleksiyonunda yer alan tüm sikkelerin bu eserin konusu olduğunu çağrıştırmaktadır. Ancak, bu beklentiyle kitabın sayfaları çevrildiğinde durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. *Önsöz*'de (s. 9) durum yazarlar tarafından, müze koleksiyonunda bulunan toplam 12696 sikkeden "*dönem, kondisyon ve lejand özellikleri dikkate alınarak, benzerlik gösterenler arasından tercih yapılmış, katalogda yer alacak sikkeler, araştırmacılar tarafından alan uzmanlıklarına göre çalışılmıştır*" şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca *Giriş* bölümünde de (s. 10-12) kısaca para, sikke, Niğde tarihi ve katalogda yer alan sikkeler hakkında genel bilgiler verilmektedir. Buna göre katalogda, 67 adet Hellenistik Dönem ve öncesine ait sikke, 298 adet Roma İmparatorluk sikkesi, 263 adet Bizans sikkesi ve 127 adet de Türk-İslam sikkesi yer almaktadır. Böylece, toplamda 12696 sikke içerisinden sadece 755 adet sikke bu çalışmanın konusu edilmektedir, ki bu sayı koleksiyondaki sikkelerin ancak %5.9'una karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın tüm koleksiyonu yayınlamaktan ziyade koleksiyondan bir seçkinin yapılarak yayınlanmasını amaçlamakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu seçki de yazarlar tarafından açıklandığı şekliyle sadece sikkelerin tanımlanabilirlikleri üzerinden yapılmıştır. Ancak bu durumda da çalışmanın başlığı ile içeriğinin birbiriyle uyumlu olmadığı gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Eğer amaç koleksiyonun tümünü yayınlamak ise, elbette bu büyüklükteki bir koleksiyonun tek bir cilt halinde yayınlanması mümkün değildir. Sikkeler ait oldukları dönemlere göre bölünerek ve bunlarda yine sikke sayılarına göre kendi içlerinde bölümlenerek yayınlanmalıdır[1]. Hayır, eğer amaç müze koleksiyonundaki sikkelerin bir seçkisini sunmak

[1] *BMC, BMCR* ve *BMCB* (*Catalogue of the coins in theBritish Museum*) serileri British Museum'daki sırasıyla Eski Yunan, Roma İmparatorluk, Bizans dönemlerine ait tüm sikkeleri içermektedir ve bu

idiyse, o zaman yapılacak seçkinin koleksiyonun tümünün karakteristiğini ve özellikle de müzenin bulunduğu coğrafyayı daha iyi temsil edecek şekilde bir seçkinin yapılması gerekirdi. Tabi müze sikke koleksiyonun karakteristiğini ortaya koyabilmek için tüm sikkelerin teşhis ve tanımlamalarının doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Böylece, koleksiyondaki sikkelerin hangi dönemlere ait oldukları; kendi içlerinde kent, krallık, imparatorluk vb. gibi ayrımlarına göre istatistiki bilgileri çıkarılabilirdi. Bu da araştırmacılara, böyle bir çalışmada seçkinin daha homojen ve koleksiyonun genel karakterini yansıtır biçimde yapılmasına yardımcı olurdu. Ayrıca, böyle bir çalışmanın sonuçları kitapta, önce genel sonra da her dönem için tablo ve grafikler halinde sunularak araştırmacı/okuyucunun koleksiyon hakkında daha doğru bir izlenim edinmesi sağlanabilirdi. Elbette Niğde Müzesi koleksiyonundaki 12696 sikkenin tamamının teşhisi ve tanımlaması epey bir zaman alacaktır. Ancak, bunun yapılması planlanan yayınların da kalitesini artıracak olması bakımından oldukça önemli ve de elzemdir.

Bu bağlamda, Eski Yunan ve Roma İmparatorluk Dönemleri için Lykaonia ve Kappadokia bölgelerindeki sikke darbı yapan kentlerin ve krallıkların sikke örneklerine ve Türk-İslam dönemi için de Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı sikkelerine daha fazla yer verilmeliydi[2]. Öte yandan böyle bir seçkide Roma Şehir Sikkeleri ve Osmanlı sikkeleriyle birlikte Anadolu'da dolaşımda olan Ortaçağ-Avrupa sikkelerine de yer verilmeliydi. Ancak bu konuda yazarlar herhangi bir açıklamada bulunmamaktadırlar. Bu durumda, Niğde Müzesi'nde Roma Şehir ve Ortaçağ-Avrupa sikkeleri olmadığını mı anlamalıyız? Açıkçası bu pek de mümkün olmayan oldukça garip bir durum olurdu. O halde, müze koleksiyonunun önemli bir sikke grubunun tek bir örnekle bile kitapta yansıtılmadığı açıkça bellidir[3]. Öte yandan, kataloğa alınan sikkelerin müzeye satın alma, hibe ve müsadere yoluyla kazandırıldığı belirtilerek kazı sikkelerinin kapsam dışı bırakıldığı bilgisinin verilmesi, ele

kataloglar onlarca ciltten oluşmaktadır (URL 1). Yine aynı mantıkta hazırlanan *SNG* (*Sylloge Nummorum Graecorum*) serileri de çeşitli müzeler ve özel koleksiyonlardaki tüm Eski Yunan ve Roma Dönemi Şehir sikkelerini içermektedir (bunların kimisi sadece Eski Yunan kimisi de sadece Roma Şehir sikkelerini içerebilmektedir) (URL 2). Dumbarton Oaks koleksiyonundaki tüm Bizans sikkelerini içeren *DOC* serileri de yine bir başka örnektir (URL 3). Ayrıca; Amasya (Ireland 2000), Sinop (Casey 2010), Yapı Kredi (Tekin 1994 ve 1999), Erzurum (Keleş 2009), Yalvaç (Demirel-Gökalp 2009, 2014 ve 2017) ve Yozgat (Sancaktar 2021) müzeleri koleksiyonları da bu müze koleksiyonlarındaki belirli dönem sikkelerinin kataloglarını sunan örnek çalışmalar olarak incelenebilirler.

[2] Örneğin ilk bölümde; Miletos, Smyrna ve Sardes gibi kentler birer temsili örnekle sunulabilir ve ayrıca, müze koleksiyonunda yer alan ve belli başlı grupları temsil eden ilginç sikkeler de bu seçkiye eklenebilirdi. Ya da Roma ve Bizans İmparatorluklarına ait sikkelerde her imparatora ait birer örnek sunulabilir (32-33, Tablo 1 ve 116-118, Tablo 1-3) ve son bölümde Halep Eyyübileri'ne ait beş değil fakat bir örnek verilebilir, buna karşın Osmanlı İmparatorluğu'na ait bir değil fakat yine eğer mümkünse tüm padişahları temsil eden birer örnek seçilebilirdi (185, Tablo: Darp Merkezleri).

[3] Kitabın ilk bölümünde iki adet sikke yanlış teşhis nedeniyle ilk bölümdeki kataloğa dahil edilmiştir (kat. no. 41 ve 63). Bu sikkeler Roma Dönemi Şehir sikkesidir. Dolayısıyla müzede bu döneme ait sikkelerin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak uzmanı tarafından fark edilen bu durum alan dışı araştırmacı/okuyucuların gözünden kaçacak ve dolayısıyla yukarıda değinilen yanlış anlaşılmaya yol açacaktır.

alınan eserlerin mahiyeti açısından önemlidir ve fakat toplu buluntu yani definelerin olup olmadığına ilişkin de bir bilginin verilmesi beklenirdi.

Dolayısıyla, kapsayıcı bu başlık yerine C. E. Bosch'un 1951 tarihli *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Sikkeler Rehberi, I. Bölüm: Yunan-Romen-Bizantin ve Avrupa Sikkeleri*[4] başlıklı eserindeki gibi bir yöntem izlenebilirdi. Bu bir sergi kataloğu olmakla birlikte, başlık ve içeriğin birbiriyle uygunluğu ve yapılan seçkinin tüm koleksiyon açısından genel bir fikir vermesi bakımından değerlendirildiğinde ne kadar doğru bir yöntem izlendiğini de göstermektedir. Bu ve benzeri müze yayınları (sergi katalogları gibi), müze koleksiyonlarının tanıtılması bir yana, daha sonra yapılacak daha kapsamlı çalışmalar için de bir ön hazırlık niteliği taşımaları açısından da son derece önemlidirler. Elbette, bu tür bir yayın için sikkelerin seçiminin bir mantığı olmalıdır. Bosch'un çalışması ve buna benzer örnekler incelendiğinde, sikke seçimlerinin kendi içlerinde belirli bir mantık izlediği görülmektedir. Dolayısıyla da, ilgili yayınların başlıkları buna göre belirlenmektedir. Burada bir başlık önermek yerine, bundan sonra yapılacak bu tür çalışmalar için bazı örnekler sunmak daha yararlı olacaktır[5].

Sonuç olarak, başlık ve içeriğin uyuşmadığı bu çalışmada yer alan sikkelerin müze koleksiyonunun genel karakteristiğini yansıtmadığı ortadadır. Niğde Müzesi'nin yer aldığı bölgenin çalışma kapsamına dahil edilen dönemlerdeki siyasi koşulları ve bu topraklarda ve çevresinde yaşamış kent devletleri, krallıklar, imparatorluklar gibi unsurlar göz önüne alınarak bir seçki yapılmalıydı. Bunun yanında farklı bölgelerden farklı dönemlere ait sikkelere de mantıklı bir oranda yer verilmeliydi. Böylece, okuyucu koleksiyon hakkında daha doğru bir izlenim edinebilir ve ayrıca ilerideki araştırmalar için de daha sağlıklı bir alt yapı hazırlanmış olunurdu. Bu noktada, yazarların belirttiği gibi, kondisyonlarının iyi olması elbette sikkelerin tanımlanabilmesi için önemli bir faktördür[6] ve fakat sadece benzer sikkelerin elenmesi (ki ilk bölüm hariç diğer bölümlerde aynı tipi taşıyan birden fazla sikkelerin olduğu görülmektedir) ve özellikle birbirinden farklı özelliklere sahip (bu özellikler nelerdir belirtilmemektedir) sikkelerin seçilmesi, açıkça görüldüğü üzere yeterli bir

---

[4] Bu çalışmada İstanbul Arkeoloji Müzeleri sikke koleksiyonunda yer alan ve müze teşhirinde sergilenen, Arkaik Dönem'den 1896 yılına kadar olan geniş bir zaman dilimi ve dünya coğrafyasından farklı devletlere ait 1800 adet sikke, her bir dönemle ilgili tarihi ve numismatik bilgiler eşliğinde kataloglanmıştır. Müze koleksiyonundan, koleksiyon kapsamındaki tüm dönemlere ait bir seçki yapılmış ve böylece okuyucunun, koleksiyonun kapsamına ilişkin genel bir fikir edinebilmesi mümkün kılınmıştır. Böylece, müzede araştırma yapacak araştırmacılar için de bir fikir edinme şansı doğmuştur. Kitapta ayrıca Büyük Ada'da bulunan bir defineye de yer verilmiştir. Son olarak da katalogdaki sikkelerin tümünün değil fakat bazılarının fotoğraflarına yer verilmiştir (Bosch 1951).

[5] Söz konusu bu tür çalışmalara örnek oluşturacak bazı eserler şunlardır: Alram 2009; Kisiov - Prokopov - Dotchev 1998.

[6] Sikke seçiminde bunların kondisyonlarının durumu önemli bir kıstastır, ancak tecrübelerime dayanarak, müze envanterlerine tanımlanamayacak kadar kötü kondisyona sahip sikkelerin alınmasının alışıldık bir durum olmadığını söylemem gerekir. Bu nedenle, işaret edilen noktada, sikkelerin tanımlanamaması ve dolayısıyla da kataloğa alınmaması ancak bu sikkelerin tanınmamasından, bir başka deyişle çalışılan malzemeye aşina olunmamasından kaynaklandığı kanısındayım.

kıstas oluşturmamaktadır. Dahası bu yönüyle de çalışma ileride yapılacak araştırmalar için maalesef yanıltıcı bilgiler sunmaktadır.

Hellenistik Dönem ve Öncesi Sikkeleri Başlığını Taşıyan İlk Bölüme İlişkin Değerlendirmeler

Kitabın ilk bölümünü oluşturan *Hellenistik Dönem ve Öncesi Sikkeleri* başlıklı kısım (s. 13-29 ve levhalar s. 257-259) yukarıda bahsedildiği gibi hem numismatik yöntem hem de Eskiçağ Tarihi yöntemi açısından oldukça vahim hata ve yanlışları barındırmaktadır.

Katalog öncesinde incelenen sikkelere ilişkin genel fakat eksik bilgilere yer verilmiştir. Burada çalışmaya dahil edilen 67 adet sikkenin 380 adet Hellenistik Dönem öncesi ve 680 adet Hellenistik Dönem sikkesi arasından seçildiği belirtilmektedir (s. 13). Yani toplamda 1060 adet sikkenin incelendiği anlaşılmaktadır, ki bu rakam *Önsöz*'de (s. 11) 1080 olarak belirtilmektedir[7]. Ve bu 67 adet sikke, yukarıda belirtildiği gibi müzenin bulunduğu coğrafya göz önüne alınarak koleksiyonun karakterini yansıtacak biçimde bir seçki yapılarak değil fakat "*kondisyonu iyi durumda olan farklı tiplere ait*" sikkeler arasından seçilmiştir. Ayrıca, katalogdaki sikkelerin kent/darphane ve "*yönetici/imparator*"lara (?) göre sayısal dağılımları verilerek sadece katalogdaki en erken ve en geç sikke örnekleri tanıtılmaktadır. Ancak, kataloğa alınan sikkelerin müzeye geliş biçimleri, kaçının gümüş ya da bronz olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Bu bölümdeki bazı coğrafi ve şahıs adları ile tanrı/tanrıça adlarının yazılışlarında yanlışlıklar görülmektedir[8]. Buradaki yanlışlıklar, bunlar yazılırken hem Grekçe hem de Latince'nin karışık olarak kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Halbuki, katalog kapsamı dönem göz önüne alındığında tüm bu adların Grekçe yazılması gerekirdi. Bunun yanında Likya, Frigya, Pamfilya gibi Türkçe'ye yerleşmiş kullanımlar da söz konusudur. Buna göre metindeki coğrafi yer adlarına ilişkin hatalı yazımları şöyle sıralayabiliriz: Lysimachea değil Lysimakheia, Thrace Krallığı değil Thrakia ya da Trakya Krallığı, Teselya değil Thessalia, Pamphilya değil Pamphylia, Antiochia değil Antiokheia, Tarsus değil Tarsos, Philadephia değil Philadelphia, Nikomedia değil Nikomedeia, Eleusa-Sebaste ya da Elaeussa-Sebaste değil Elaiussa-Sebaste, Eumenia değil Eumeneia, Pontus Krallığı değil Pontos Krallığı, Aigeia değil Aigai, Soli Pompeipolis değil Soli-Pompeiopolis ve Kapadokya değil Kappadokia. Buradaki yanlış yazımlar katalogda da tekrarlanmakla birlikte bazı durumlarda, örneğin Nikomedeia veya Antiokhos yazımında olduğu gibi katalogda

[7] Dönem sikkelerinin müze envanterindeki tam sayısı sadece ilk bölümde verilirken, diğer bölümlerde müze koleksiyonundaki bu dönem sikkelerinin tam sayıları verilmemektedir.

[8] Eskiçağ coğrafi ve şahıs adları, ele alınan konu kapsamında ilgili dönem göz önüne tutularak Grekçe ya da Latince olarak yazılırken, Hellen, Roma ve Bizans Dönemlerini kapsayan bir çalışmada bütünlüğü sağlayabilmek adına köken olarak Grekçe yazımlarının kullanılması genel olarak kabul edilen bir kuraldır. Eskiçağ coğrafi ve şahıs adlarının yazılışlarıyla ilgili olarak bkz. Millas 1992-1994: 189-197; İplikçioğlu 1997: 803-812; Özyıldırım 1998: 147-152; Ergin 2004: 16-17; Tekin 2008: 52-55.

doğru yazımlarının da kullanıldığı görülmektedir.

Ayrıca hem metin hem de katalogda coğrafi ve tanrı/tanrıça isimleri ile bazı atribü ve terimlerin yazım yanlışlarını da şöyle sıralayabiliriz: Nehir tanrısı Kyndos değil Kydnos (kat. no. 41), Tyche değil Tykhe, Apollon Kitharoides değil Apollon Kitharoidos (kat. no. 30), Athena Promachos değil Athena Promakhos (kat. no. 34), cornucopae (kat. no. 37) değil kat. no. 44'te olduğu gibi cornucopia ya da cornucopiae, pholos değil polos (kat. no. 59), dialus değil diaulos (kat. no. 50), Zeus Olbius değil Zeus Olbios (kat. no. 63). Ve son olarak da şahıs isimlerindeki yazım yanlışlarını şöyle sıralayabiliriz: Antiochos değil Antiokhos, Demetrius değil Demetrios, Kallinikus değil Kallinikhos, Seleukus değil Seleukos, Antiochos IV değil IV. Antiokhos[9], Demetrius II değil II. Demetrios, Alexander ve Alexandros III (kat. no. 10, 11) değil III. Aleksandros, Sekleukos II Kallinikos değil II. Seleukos Kallinikos (kat. no. 22), Demetrios I ve II değil I. ve II. Demetrios, Demetrios II Philadelphus değil II. Demetrios Philadelphos (kat. no. 45), Antiochos VII Euergetes değil VII. Antiokhos Euergetes (kat. no. 46, 47, 56), Ariobarzanes I değil I. Ariobarzanes (kat. no. 65, Philip I Philadelphos değil I. Philippos Philadelphos (kat. no. 66).

Katalog kısmına gelince; burada karşımıza çıkan sorunların başında, numismatik yöntem gereği 19. yüzyıldan bu yana oluşturulan kataloglarda ve diğer tüm çalışmalarda kullanılan ve de Strabon'un coğrafi sistemini takip eden, saat yönünde batıdan doğuya ve kuzeyden güneye izlenen bölge ve bunlar içerisinde yer alan kentlerin alfabetik olarak sıralanması yönteminin kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan korkunç karışıklıktır. Halbuki yazarın, katalogda referans olarak sıklıkla kullandığı *BMC* ve *SNG* referans katalogları ve diğer tüm eserler bu düzendedir. Olasılıkla yazar bunu fark etmemiş ve katalogdaki sikkeleri kronolojik bir sırayla vermeyi tercih etmiştir. Kronoloji, tarih ve arkeoloji çalışmaları için elbette elzemdir, ancak numismatik çalışmalarda sözünü ettiğim sistem kullanılmaksızın karşımıza çıkan tablo burada olduğu gibi tam bir düzensizlik ve karmaşa olacaktır. Bu bağlamda, katalogda krali sikkelerle otonom şehir sikkelerini de birbirlerinden ayırt etmek güçtür. Çünkü krali sikkelere ilişkin başlıklar kullanılsa da (örneğin, Makedonia Krallığı için bu başlık kullanılırken Seleukos Krallığı için hiç başlık kullanılmamıştır) başlıkların ardından gelen kent/darphane adları, bunların da o krallık sikkelerinin devamı gibi algılanmasına neden olmaktadır. Şöyle ki; bazı sikkelerden önce kullanılan Makedonia Krallığı başlığından sonra ilgili sikke yer almakla birlikte devamında farklı sikkeler sıralanmıştır (örneğin, kat. no. 11 ve sonrası). Kaldı ki, bazı krali sikkeler için de sadece darphane adı başlık olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak, yukarıda açıklanan yöntem kullanılmalı ve katalogda yer verilen sikkeler ilgili başlıklar (krallık ya da bölge adları) altında; örneğin, katalogdaki tüm Seleukos Krallığı sikkeleri tek bir başlık altında toplanmalı ve kendi içerisinde kronolojik olarak sıralanmalıdır. Bu şekilde bir düzen oluşturulduktan

[9] Türkçede sıfatlar isimden önce gelirler ve aynı hanedanlık üyesi kralların kaçıncı oldukları da bu kurala göre yazılmalıdır. Örneğin Antiokhos IV şeklindeki kullanım Türkçe yazım kurallarına göre değil fakat İngilizce yazım kurallarına uygundur.

sonra da sikkeler önce gümüş sonra da bronz sikkeler olmak üzere sırlanmalıdır.

Katalogda ayrıca sikkeler üzerinde görülen monogramların verilişi, kalıp yönü belirtilirken ortaya çıkan karışıklık ve sikkelerin üzerindeki lejantların verilişlerinde de hatalar görülmektedir. Sırasıyla ele alacak olursak; ilk olarak sikkelerin bazılarının arka yüzlerinde yer alan monogramlar numismatik yöntem uyarınca çizilmemiş ve fakat içeriğindeki harfler belirtilmiştir. Monogram, iki veya daha fazla harfin iç içe ya da ligatür biçiminde birleştirilmesiyle oluşan işaretlerdir (Jones 2004: 203). Magistrat isimlerine (bazen de darphane/kent isimlerine) işaret eden bu harfleri tespit etmek kolay olmakla birlikte bunların doğru bir şekilde sıralanması her zaman mümkün olmamaktadır. Çünkü monogramın hangi ismi temsil ettiğinin kesin olarak çözülebilmesi gereklidir. Eğer bu mümkün olmuyorsa, yazarın katalogda yaptığı gibi harfleri sıralamak mantıklı bir şey ifade etmeyeceği gibi yanlış anlaşılmaya da sebebiyet verecektir. Ayrıca yazar, sikkeler üzerinde görülen ve tek bir harf olduğuna şüphe olmayan işaretleri de yanlış biçimde monogram olarak adlandırmaktadır. İkinci olarak, numismatik yöntemde sikkelerin ön ve arka yüzlerinin birbirine olan eksen doğrultuları saat yönüne göre numaralandırılarak verilmektedir. Bunun için de Türkçe numismatik yayınlarda "Ky." veya "ky." (= kalıp yönü) kısaltmaları kullanılmaktadır. Buradaysa kalıp yönleri hem "h." hem de "ky." kullanılarak, örneğin "12h. ky." biçiminde verilmiştir. "h" İngilizce "hour" kelimesinin kısaltmasıdır ve Türkçede bu tanımlama kullanılmamaktadır. Bu hata tüm katalogda tekrarlanmaktadır. Halbuki, kalıp yönlerinin sadece "ky." biçiminde verilmesi gerekirdi. Kaldı ki kitabın "*Roma İmparatoluk Sikkeleri*" ve "*Bizans Sikkeleri*" başlıklı iki ve üçüncü bölümlerinde doğru biçimde kullanılmıştır. Son olarak da sikkeler üzerindeki lejantlar yine numismatik yöntem uyarınca belirtilmemişlerdir. Şöyle ki, sikkeler üzerinde lejantlara ilişkin görülebilen harfler belirtilirken görülemeyen harfler nokta (.) ile belirtilmiştir. Halbuki, lejantlarda okunamayan ya da görülemeyen harfler, eğer lejant bilinmiyorsa boş köşeli parantez "[]" ya da köşeli parantez içerisinde üç nokta "[...]" biçiminde gösterilmektedir. Fakat, lejantlar standart ve biliniyorsa bu kez görülmeyen/okunamayan harfler yine köşeli parantez içerisine yazılabilirler. Örneğin, kat. no. 6'daki III. Aleksandros drahmisinin arka yüzündeki lejant katalogda ΞΑΝΔ biçiminde verilmiştir. Halbuki, lejantın ilk üç harfi okunamamakla birlikte lejantın son üç harfi de okunabilmektedir, yani aslında şu şekilde gösterilmelidir: [ΑΛΕ]ΞΑΝΔΡΟΥ. Bu durum tüm katalogdaki lejantlar için bu şekilde olmalıdır, ki bazı örneklerde okunamayan ancak ne olduğu bilinen harfler doğru bir şekilde köşeli parantez içerisinde gösterilmişlerdir (örneğin, kat. no. 7, 12, 13).

Katalogda dikkat çeken diğer noktalar da şunlardır: sikkelerin bazılarının yanlış teşhisi, tarihlendirme hataları ve sikke tanımlamalarındaki çelişkili, eksik ve yanlış ifadeler ile referans kaynak kullanımı ve belirtilme biçimleri. Burada özellikle referans kaynaklarla ilgili bazı açıklamalarda bulunmak gerekmektedir, ki diğer hususlar her sikke için aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacaktır. Kullanılan referans kaynaklarla ilgili en büyük sorun, bunların kısaltmalarının ve kaynakçada veriliş biçimlerindeki düzensizlik ve hatalardır. Yazar sadece belirli ve ulaşabildiği katalogları baz almış fakat, katalogdaki sikkelerle ilgili esas,

birinci el (yani sadece ilgili kent veya krallık sikkelerini ele alan) kaynakların büyük bir kısmını göz ardı etmiştir. Ayrıca, her bir sikke için sadece bir referans kullanılmıştır, ki ilgili kaynakların tümü taranarak bunlar arasından incelenen sikkenin aynısı ya da buna en yakın örnek veya örnekler referans olarak verilmeliydi. Böyle bir yol izlenmemesi pek çok yerde sikkelerin teşhisi ve tarihlendirilmesinde hata ve yanlışlara yol açmıştır. Yine, bazen aynı tip bazen de farklı tip sikkeler için kullanılan aynı referans kaynaklar farklı biçimlerde belirtilmiş ve katalogdaki referans kısaltmaları ile kaynakçadaki kısaltmalar birbirini tutmadığı gibi kimi zaman da katalogdaki referans kaynak bu kez kaynakçada verilmezken, katalogda referans olarak kullanılmayan kaynakların verildiği görülmektedir. Burada da yine referans verme biçimlerinin kimi zaman numismatik yönteme uygun olmadığı görülmektedir.

Kat. no. 1, 21, 67: Miletos sikkeleridir ve Ionia başlığı altında verilmelidir. Bu sikkelerin tanım, tarihlendirme ve referans bilgilerinde hatalar görülmektedir[10]. Ayrıca, Miletos sikkeleri için daha yeni tarihli Deppert-Lippitz 1984 mutlaka kullanılması gereken önemli bir kaynaktır. Söz konusu bu kaynak referans olarak kullanılmamış olmasına rağmen Kaynakça'da gösterilmiştir.

Kat. no. 2 ve 3: Bu sikkeler Pers siglosudur ve Pers İmparatorluğu başlığı altında verilmelidir. Siglosların ön yüzündeki okçu figürü diz çökmüş değil, diz koşusu yapmaktadır. Kat. no. 2'de okçu sağ elinde yay değil hançer (Tip IVa; Carradice 1987: 78) ve kat. no. 3'te okçu elinde yay ve mızrak değil, sağ elinde mızrak sol elinde yay tutmaktadır (Tip IIIb; Carradice 1987: 78). Ayrıca bu iki siglostan ilki Tip IV ve ikincisi de Tip III siglostur[11] ve katalogdaki sıralaması yanlıştır[12].

---

[10] İlk sikke için MÖ 6-5. yüzyıllar tarihi verilerek SNG Cop. referansı kullanılmıştır. Halbuki, daha yeni kaynaklarda bu sikkeler için daha spesifik bir tarih önerilmektedir. Örneğin SNG Turkey 1: no. 462-482 bu sikke için MÖ geç 6. yüzyıl - erken 5. yüzyıl tarihini önermektedir.
İkinci sikkenin (kat. no. 21) ön yüzdeki Apollon başı defne çelenklidir. Arka yüz tipi çelenk içindedir. Arka yüzdeki sekiz kollu yıldız aslanın üzerinde değil sikkenin sol üst boşluğundadır. Arka yüzde, sağda üstteki monogram yalnızca M harfi değil fakat M ve I harflerinden meydana gelmektedir ve alttaki monogram da Φ harfi değil fakat olasılıkla H harfine benzemektedir. Dolayısıyla yazarın kullandığı BMC 103 referansı yanlıştır ve doğrusu, arka yüzdeki çelenk ve üstteki monogram nedeniyle, magistrat ismi okunamamakla birlikte, BMC Ionia: 196 no. 124-133 olmalıdır.
Üçüncü sikke (kat. no. 67) içinse BMC 139 referansı kullanılmıştır, ki bu referans bu sikke için yazarın verdiği MÖ 39-17 tarihinin aksine MÖ 190 sonrasını önermektedir. Ayrıca, sikkenin arka yüzündeki lejant ..ΙΛΕCΙ.. değil fakat fotoğraftan görülebildiği kadarıyla [M]ΙΛΗCΙѠ[N] olmalıdır.

[11] Pers darik ve siglos tipolojisi için yukarıdaki Carradice 1987 esas referans kaynağıdır. Fakat, Stronach 1989: 255-279'da özellikle Tip III ve IV için yeni bir öneri ortaya atılmaktadır.

[12] Bu sikkeler için kullanılan aynı BMC referansı her iki sikke için farklı biçimde; ilkinde BMC Arabia pl. XXVII, 23 ikincisinde BMC Arabia 185 olarak belirtilmiştir. Halbuki her ikisinde de sayfa (istenirse) ve katalog numarası kullanılmalıdır ve eğer levhalarda gösterilmişse levha numarası da eklenebilir. Aynı BMC referansı, kataloğun geri kalanında bu kez bölge ismi olmadan sadece katalog numaralarıyla verilmiştir (BMC 69 gibi). Bu durum SNG referansları için de aynıdır, yani bölge isimleri kullanılmamıştır. Ancak, çalışmanın kaynakçasına baktığımızda tüm BMC ve SNG referans katalogları bölge isimleriyle ve ardından tam künyeleri verilmişlerdir. Bu haliyle, kataloğu inceleyen alan dışı bir araştırmacı, ilgili sikke için referans verilen kataloğun hangisi olduğunu ilk etapta algılamakta güçlük çekecektir. Numismatik

Kat. no. 4: Kyzikos sikkesidir ve Mysia başlığı altında verilmelidir. Bu sikke için kullanılan SNG BfF 386 referansındaki örneğin ön yüzündeki yaban domuzunun omzunda Ϗ harfi vardır. Fakat sikke fotoğrafından anlaşıldığına göre kat. no. 4'teki örnekte bu harf yoktur. Ancak, arka yüzde sol üstte yer alan panter (dişi aslan) başı ortaktır. Dolayısıyla da incelenen sikke bir varyasyondur ve bu mutlaka belirtilmelidir[13].

Kat. no. 5: Aspendos sikkesidir ve Pamphylia başlığı altında verilmelidir. Sikkenin arka yüzünde monogram olarak tanımlanan soldaki Θ ve sağdaki O monogram değil harftirler. Ayrıca yazarın kullandığı BMC 69 referansı aynı sikkeye ait değildir, ki referans verilen sikkenin arka yüzünde herhangi bir harf bulunmamaktadır. Buna göre bu sikkenin referansı SNG France 3: 134-135 olmalıdır. Bu sikkelerin arka yüzündeki harfler solda, O ve sağda, Θ biçimindedir. Dolayısıyla, fotoğraflardan anlaşılamamakla birlikte belki kat. no. 5'teki sikkenin arka yüzündekiler de böyle olmalıdır. Eğer değilse bu bir varyasyona işaret etmektedir, ki mutlaka belirtilmelidir.

Kat. no. 6, 10, 11, 14: Makedonia Krallığı sikkeleridir ve bu başlık altında; eğer darphaneleri tespit edilebildiyse bunlar da alt başlıklar halinde verilmelidirler. Bu sikkelerin katalogdaki sıralamaları yanlıştır ve tümünde tanım, tarihlendirme ve referanslarında hatalar görülmektedir[14].

çalışmalarda BMC ve SNG gibi referans kataloglar genelde sikkelerin ait oldukları bölge isimleriyle birlikte verilmektedirler ancak bölge isimleri verilmeden de kullanılmaktadırlar. Numismatlar için bu anlaşılır bir durumken, bu literatüre hakim olmayan alan dışındaki araştırmacılar için bölge isimlerinin verilmesi kolaylık sağlamaktadır.

[13] Bu sikke için kullanılan referans "SNG BnF" kaynakçada verilmemiştir ki tercihen doğru veriliş biçimi SNG France 5: 386 olmalıdır. Referans kaynak bu sikke serisi için MÖ c. 525-475 tarihini verirken yazar MÖ 450-400 tarihini vermektedir. Ayrıca, Kyzikos sikkelerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Fritze'nin çalışmasında bu seri II. Grup olarak değerlendirmekte ve MÖ c. 517-475 yıllarına tarihlendirilmektedir (Fritze 1914: 36 no. 9-18). Bu kaynakta da söz konusu sikkenin birebir aynısı yoktur. Ancak, BMC Mysia: 3 no. 119 bu sikkenin birebir aynısıdır ve doğru referans olarak bu da kullanılmalıdır (burada sikke MÖ 480-400 yıllarına tarihlendirilmektedir). Ancak Fritze'nin tarihlendirilmesi esas alınmalıdır.

[14] İlk sikkenin arka yüz lejantı ΞΑΝΔ şeklinde hatalı ve eksik yazılmıştır. Doğrusu, sikke fotoğrafından okunabildiği kadarıyla [ΑΛΕ]ΞΑΝΔΡΟΥ olmalıdır. Ayrıca bu sikke için "Price 1750" referansının hangi kritere göre verildiği belirsizdir. Referanstaki örnek Kolophon darbı ve sikkenin arka yüzünde solda buğday tanesi ve sağda mızrak ucu vardır. Kat. no. 6'nın tanımlamasında sikkenin arka yüzünde ne solda ne de sağda bu gibi semboller tanımlanmamıştır. Dolayısıyla bu sikkenin hangi darphaneye ait olduğu belirsizdir ve verilen referans da bu nedenle yanlıştır.
İkinci sikke (kat. no. 10) III. Aleksandros'a ait tetradrahmi biriminde bir sikkedir ve yazarın verdiği tanımlamaya göre Makedonia Krallığı ve Myriandros (Aleksandia ad Issum) başlığı altında verilmelidir. Ancak, verilen Price 3230 referansında tahtın altında M değil bu harfe benzeyen bir monogram ile solda, KI harfleri ve ayrıca yine solda çelenk içinde gürz sembolü görülmektedir. Bu sonuncu sembol ise kat. no. 10'daki sikkede görülmemektedir. Yazar tarafından verilen MÖ 335-323 tarihi de yanlıştır ki, referans kaynakta bu sikkenin tarihi MÖ c. 330-325 olarak verilmektedir. Ayrıca, ön yüzdeki baş Büyük İskender olarak tanımlanmıştır, ki aynı tipi taşıyan kat. no. 6 ve 16'da Herakles olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak arka yüz tanımında Zeus diademli olarak tanımlanmıştır ki tanrılar diadem değil çelenk taşırlar ve Zeus da defne çelengi takmaktadır. Son olarak, sikke üzerindeki ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejantı, fotoğraftan dahi okunabildiği halde tanımda belirtilmemiştir.
Üçüncü sikke (kat. no. 11) Makedonia Krallığı başlığı altında verilmekle birlikte yazarın tanımlamasına

Kat. no. 7: Magnesia sikkesidir ve Ionia başlığı altında verilmelidir. Ön yüz tanımında belirtilmesi gereken atlının üzerindeki giysileri, tuttuğu mızrak ve başındaki miğfer belirtilmemiştir. Ayrıca buradaki "atlı süvari" tanımlaması doğru değildir: Ya sadece atlı ya da süvari olarak tanımlanmalıdır, ki ikincisi numismatik yayınlarda tercih edilmez. Öte yandan, bu serinin arka yüzünde magistrat ismi yer almaktadır, ki buradaki örnekte bu belirtilmemiştir. Yazarın kullandığı SNG Cop 841 referansı bu sikke için MÖ 350-190 tarihini önermektedir ancak yazar MÖ 350-240 tarihini vermektedir[15].

Kat. no. 8: Elaia sikkesidir ve Aiolia başlığı altında verilmelidir. Kullanılan SNG Cop 173 referansı bu sikke için MÖ 340 sonrası tarihini verirken yazar MÖ 350-300 tarihini vermektedir. Ayrıca bu sikke serisinin diğer bir varyasyonu da bulunmaktadır ve bunun arka yüzündeki zeytin dalı çelenginin altında ya monogram ya da magistrat ismi bulunmaktadır, ki bu dikkat edilmesi gereken bir husustur[16].

Kat. no. 9: Isinda sikkesidir ve Pisidia başlığı altında verilmelidir. Fakat sikke Makedonia Krallığı başlığı altında MÖ 336-329 tarihleriyle verilmiştir. Yazar bu sikke tipini II. Philippos'un arka yüzünde atlı olan sikkeleriyle karıştırmıştır. Ön yüzünde Zeus başı arka yüzünde de sağa doğru ilerleyen ve önündeki yılana mızrağıyla saldıran bir atlı tiplerini taşımaktadır. Ayrıca arka yüzde, sol boşlukta Δ harfi, ki yıl 4'e işaret eder, ve atın altında ΙΣΙΝ lejantı okunabilmektedir (SNG Turkey 6.1: no. 1101-1102, 1131-1142). Dahası bu sikke için kullanılan SNG ANS kısaltmasıyla verilen referans kaynak Kaynakça'da belirtilmemiştir.

Kat. no. 12, 19: Teos sikkeleridir ve Ionia başlığı altında verilmelidirler. Her iki sikkenin de tanımları, tarihlendirmeleri ve referanslarında hatalar görülmektedir[17].

Kat. no. 13, 15, 16, 22, 36, 37, 39, 44, 45, 46, 47, 56, 66: Seleukos Krallığı sikkeleridir, ki bu başlık altında krallara göre kronolojik olarak verilmelidir. Ayrıca yukarıda

göre Makedonia darphane başlığı eklenmeliydi. Referans kaynaktaki tarih MÖ c. 336-323 olduğu halde yazar MÖ 335-323 olarak vermiştir. Yine lejant ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ şeklinde tamamı okunabildiği halde, yanlış olarak .ΑΛ.. ΑΝΔ. biçiminde verilmiştir.
Dördüncü sikke (kat. no. 14) Amphipolis darbı bir Makedonia krali sikkesidir ki Makedenoia Krallığı başlığı altında verilmelidir. Ancak başlık olarak sadece Amphipolis kullanılmıştır.

[15] Magnesia'nın bu sikke serisi için ayrıca, bir define grubunu ele alan Kinns 2004: 71-83 kullanılması gereken bir diğer kaynaktır. Çünkü, bu çalışmada bu seri gruplara ayrılarak, kalıp çalışması ve magistrat isimlerine göre, genel olarak MÖ c. 350-200 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

[16] Elaia'nın bu sikke serileri için Tekin - Erol-Özdizbay 2016 da bir başka referans kaynağıdır. Burada kat. no. 20-93 monogram veya magistrat ismi taşımayan ve kat. no. 94-101 ise taşıyan örnekleri oluşturmaktadır.

[17] İlk sikkenin (kat. no. 12) ön yüzündeki griphon sıçramamakta fakat koşar pozisyondadır. İkinci sikkenin (kat. no. 19) ön yüzündeki griphon ise sıçramamakta fakat oturmaktadır. Ayrıca, griphon sol elini değil sol ön ayağını ileriye doğru uzatmaktadır. İlk sikke için kullanılan SNG vA 2247 referansı bu sikke için MÖ 2-1. yüzyıllar tarihini verirken yazar MÖ 330-300 tarihini vermektedir. İkinci sikke bronz olmasına rağmen kullanılan SNG Cop 1445 referansı gümüş bir hemidrahmiye aittir. Sikkenin arka yüzünde okunamasa da (sağ alt kısımda izleri görülebilmektedir) magistrat ismi yer almaktadır, ki bu belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu sikke için doğru referans Cf. SNG Cop. Ionia: 1452, 1456 (ağırlığına göre) ve tarihi de MÖ 3. yüzyıl değil, referansa göre MÖ geç 4. yüzyıl -1. yüzyıl olmalıdır.

açıklandığı gibi, bu sikkelerin tümü kendi içlerinde yine Strabon'un coğrafi sistemine göre sıralanmış olarak darphane başlıkları altında verilmelidir. Sikkelerin tümünde tanımlamalarda, tarihlendirmelerde ve referanslarda hatalar görülmektedir.

İlk sikke (kat. no. 13) Seleukos Kralı I. Seleukos'a aittir ve MÖ 282-281 yıllarına tarihlenmektedir (SC I.I: 16 vd.)[18]. İkinci sikke (kat. no. 15) ilk sikkeyle aynı tipi taşımaktadır ve aynı başlık ve tanım altında verilmelidir[19].

Üçüncü sikke (kat. no. 16) Seleukos Kralı I. Seleukos'a ait Aleksandros tipli bir tetradrahmidir ve Seleukos Krallığı ve Babylonia başlığı altında verilmelidir, ki sadece Babylon başlığı verilmiştir[20].

Dördüncü sikke (kat. no. 22) II. Seleukos'a aittir. Sadece sikkenin darp yeri olan Sardes başlığı altında verilmiştir[21].

Beşinci ve altıncı sikkeler (kat. no. 36, 37) yanlış teşhis edilerek Seleukos Kralı IV. Antiokhos adına Tarsos'ta basılan bir sikke olarak tanımlanmıştır. Kilikia ve Tarsos alt başlığı altında verilmelidirler. Sikkeler Seleukos Kralı IV. Antiokhos zamanında darp edilmişlerdir ve kralın ismini taşımamaktadırlar[22]. Her iki sikke aynı olmasına karşın, tanımları ve referansları farklıdır. Bu fark sikkelerin arka yüzündeki monogramlardan kaynaklanıyor olmalıdır ancak monogramlar belirtilmemiştir, ki ilk sikkede sağdaki görülebilmektedir. Kat. no. 36 için kullanılan SNG France referansı Kaynakça'da verilmemiştir.

Yedinci sikke de (kat. no. 39) yanlış teşhis edilerek Seleukos Kralı IV. Antiokhos adına Tarsos'ta basılan bir sikke olarak tanımlanmıştır. Ancak bu sikke Seleukos kralı adına

---

[18] Sikke katalogda sadece Sardes başlığı altında verilmiş olup tarihi de MÖ 312-280 olarak belirtilmiştir. Ayrıca, sikkenin arka yüzündeki tos vuran boğanın arka bacakları arasında yer alan ΣΙ harfleri yanlış bir şekilde monogram olarak tanımlanmıştır. Bu sikke için kullanılan SC 6-1 referansının veriliş biçimi hatalıdır. Sikkenin Seleukos Krallığı ve I. Seleukos başlıkları altında verilmemesi nedeniyle, bu sikkeyi arayan okuyucu tüm kitapta bu sikkeyi aramak zorunda kalacaktır. Halbuki, referans SC I.I: 17 no. 6.1 şeklinde verilmiş olmalıydı. Ayrıca, katalogdaki bu sikke SC kataloğunda yer almayan farklı bir birime işaret etmektedir (daha büyük bir birim). Bu durum da bir dipnot ile açıklanabilirdi.

[19] Sikkenin öz yüzdeki kanatlı Medusa başı yanlış biçimde Apollon olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu sikke için kullanılan HGC: 9-84 referansı yanlıştır (bu referans HGC serisinin 9. kitabı olmalıdır=HGC 9). Kaldı ki, doğru olsa bile bu referans kaynak Kaynakça'da verilmemiştir. Sikkenin arka yüzündeki iki adet monogram olmalıdır. Seleukeia darphanesine (2. Atölye) ait bu sikke MÖ geç 280 yılına tarihlenmektedir (SC I.I: 155 no. 152).

[20] Bu sikke için kullanılan SC 82.6 referansının veriliş biçimi yanlıştır. Doğrusu SC I.I: 41 no. 82.6 olmalıdır. Ayrıca, referans kaynak sikkenin tarihi için MÖ c. 300 tarihini verirken yazar MÖ 312-280 tarihini vermektedir. Son olarak da sikke üzerindeki lejantların verilişi de yanlıştır: .ΣΙΛΕ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ değil kesimde, [ΒΑ]ΣΙΛΕ[ΩΣ] ve sağda, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ[Υ] şeklinde olmalıdır.

[21] Bu sikkenin arka yüzünde sağ ve sol boşluklarda, fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla monogramlar yer almaktadır, ki bu belirtilmemiştir. Buna göre de kullanılan SC 657.6 referansı yanlıştır. Çünkü sikke üzerinde görülen monogramlar, verilen referansta tam tersi olacak şekilde belirtilmişlerdir, ki bir monogram (sikke üzerinde soldaki) verilen referansla eşleşmemektedir. Doğru referans ise SC I.I: 242 no. 657. 1-2 olmalıdır.

[22] Hellenistik Dönem'de yeni kurulan ya da zaten var olan kentlere kral veya kraliyet ailesinden kişilerin adlarının verildiği bilinmektedir. Tarsos da Antiokheia adını almış ve sikkeler üzerinde Kydnos kıyısındaki Antiokheia yani ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΚΥΔΝΟΙ olarak belirtilmiştir (Ramsay 2000: 74).

basılan aynı tipli sikke serisine ait değildir[23]. Dolayısıyla bu sikke Kilikia ve Tarsos başlıkları altında verilmelidir[24].

Sekizinci sikke (kat. no. 44) I. Demetrios adına Kilikia'da belirsiz bir kent tarafından basılan bir drahmidir[25].

Dokuzuncu sikke (kat. no. 45) II. Demetrios Philadelphos Nikator adına Antiokheia kentinde basılmıştır[26].

On, on bir ve on ikinci sikkeler (kat. no. 46, 47, 56) VII. Antiokhos Euergetes adına Antiokheia kentinde basılan drahmilerdir. İlk iki sikke aynı tipi taşımaktadır[27].

---

[23] IV. Antiokhos adına basılan bu sikkelerin ön yüzündeki Tykhe başının arkasında yani sol boşlukta bir monogram ve sikkenin arka yüzünde, tip etrafında ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΚΥΔΝΩΙ lejantı sağ üstten başlayarak saat yönünde dönmektedir (SNG PfPs. Kilikien: 1275-1285).

[24] Sikkenin (kat. no. 39) arka yüzünde; figürün solunda içte sekiz kollu yıldız ve dışta monogram belirtilmiş ancak figürün sağında yukarıdan aşağıya doğru ΤΑΡ[ΣΕΩΝ] lejantı görülebildiği halde belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu sikke için verilen MÖ 174-164 tarihi ve kullanılan Sear Greek 5668 referansı da yanlıştır. Bu sikke genel olarak MÖ 2. yüzyıla tarihlenmekle birlikte (SNG PfPs. Kilikien: 1310-1313), SNG Cop. Cilicia: 329-330 MÖ 130-95 yıllarını önermektedir.

[25] Bu sikkenin arka yüzündeki lejantlar; sağda, ΒΑΣΙΕΛΩΣ; solda, ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ/ΣΩΤΗΡΟΣ biçiminde verilmelidir. Ayrıca, "altında iki monogram ΞΡ" şeklindeki tanımlama da yanlıştır. Çünkü, arka yüz tipi olan *cornucopiae*nin altında yan yana iki monogram ve bunların altında da yazarın iki harf olarak belirttiği, Seleukos erasına göre yıla işaret eden üç harf bulunmaktadır, ki bunlar ΑΞΡ harfleridir ve Seleukos erasına göre 161 yılına yani MÖ 152/1 yılına denk gelmektedir. Dolayısıyla da sikke için verilen tarih de kralın egemenlik yıllarından sonra bu olmalıdır. Ayrıca bu sikke için kullanılan Hoover 806 referansının veriliş biçimi yanlış olmakla birlikte bu referans Kaynakça'da verilmemiştir. Doğru referans SC II.I: 172 no. 1642.3 olmalıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, sikke üzerindeki monogramların doğru bir şekilde okunması ve ona göre SC II.I: no. 1642'deki örneklerle karşılaştırılarak aynı monogramları taşıyan örneğin referans olarak verilmesidir.

[26] Bu sikkenin arka yüz lejantı; sağda, ΒΑΣΙΕΛΩΣ/ΔΗΜΗΤ[ΡΙΟ]Υ; solda, ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ/ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ biçiminde olmalıdır. Belirtilmemekle birlikte sikkenin arka yüzünde, kesimde yani tripodun altında, olasılıkla ΙΞΡ harfleri okunmaktadır, ki bunlar Seleukos erasına göre 167 yılına yani MÖ 146/5 yılına karşılık gelmektedir. Başlıkta kralın egemenlik yıllarından sonra bu tarih de belirtilmelidir. Bununla birlikte, yine sikkenin arka yüzünde solda veya kesimde monogramlar olması gerekmektedir. Buna göre referans da SC II. 1920 değil, SC II.I: 286 no. 1920.1 olmalıdır.

[27] İlk sikkenin (kat. no. 46) arka yüz lejantı eksik verilmiştir, ki doğrusu; sağda, [Β]ΑΣΙΛΕΩ[Σ]/ΑΝΤΙΟΧΟΥ; solda, ΕΥ-ΕΡΓΕΤΟΥ biçiminde olmalıdır. Ayrıca, bu serilerde sağda, Nike'nin kanadının altında Π harfi ve sol boşlukta bir monogram yer almaktadır, ki bunlar belirtilmemiştir.
İkinci sikkenin (kat. no. 47) lejantı; sağda, [Β]ΑΣΙΛ[ΕΩΣ]/ΑΝΤΙΟΧ[ΟΥ]; solda, ΕΥ-ΕΡΓΕΤΟΥ biçiminde olmalıdır. Burada da Nike'nin kanadının altındaki Π harfi belirtilmemiş fakat bu kez soldaki monogram da yine harf olarak (ΔΙ) belirtilmiştir. Bu iki sikke aynı tipi taşımasına rağmen farklı referanslar kullanılmıştır: İlki için SC 2062.2b ve ikincisi için de SNGIs 1850. Bu ikinci referans yine Kaynakça'da verilmemiştir, ki ben bu şekilde kısaltılan bir SNG referansı bilmiyorum! İlk sikke için kullanılan referans SC II.I: 365 no. 2062b biçiminde olmalıdır. Bu referanstaki sikkenin arka yüzünde ikinci bir kontrmark vardır, ki spesifik olarak bu örnek referans verilmiştir; ancak bu kontrmark yazar tarafından belirtilmemiştir. Dolayısıyla her iki sikke için de aynı referans kullanılmalı ve taşıdıkları kontrmarka göre de örnekler belirtilmelidir.
Son sikkenin (kat. no. 56) ön yüzündeki Eros başı mersin dalı çelenklidir, ki belirtilmemiştir. Arka yüz lejantı; sağda, [Β]ΑΣΙΛΕΩ[Σ]/ΑΝΤΙΟΧ[ΟΥ]; solda, ΕΥ-ΕΡΓΕΤΟΥ biçiminde olmalıdır. Isis başlığının altındaki yıldızın altında görülen ΟΟR harfleri monogram değil fakat yine yıl belirten harflerdir, ki doğru yazılışı ΘΟΡ olmalıdır. Bu harfler Seleukos erasına göre 179 yani MÖ 134/3 yılına işaret etmektedir.

On üçüncü sikke (kat. no. 66) I. Philippos Philadelphos adına Antiokheia kentinde basılmış bir tetradrahmidir[28].

Kat. no. 17: Bu sikke Lysimakheia kentine değil fakat, MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Galatia bölgesindeki Pessinus kentine aittir ve bu başlıklar altında verilmelidir. Ön ve arka yüz betimleri her iki kent sikkelerinde ortaktır ancak stilistik farklılıklar hemen göze çarpmaktadır. Kaldı ki, Lysimakheia sikkelerinde arka yüzde sağda kent ethnikonu yer almaktadır. Yanlış olarak teşhis edilen sikkenin arka yüzünde yazarın kısmen okuyabildiği lejant şöyle olmalıdır: sağda, ΜΗΤΡΟ[Σ]; solda ΘΕΩΝ. Bu sikkenin referansı da SNG France 3: 2565-2568 olmalıdır.

Kat. no. 18: Thrakia Kralı Lysimakhos'a aittir ancak sadece Thrace Krallığı (ki doğrusu Thrakia Krallığı olmalı) başlığı altında verilmiştir. Bu sikke belirsiz bir Makedonia darphanesine aittir. Arka yüzdeki aslan figürünün altında bir monogram ve bazen de bir sembol görülmektedir ancak belirtilmemiştir. Ayrıca, bu sikke için kullanılan referans bilgisi de yanlıştır[29].

Kat. no. 20: Bu sikkenin ön ve arka yüz tipi Thessalia sikkeleriyle uyumludur ancak lejantlar okunamadığı için bu sikkenin kesin teşhisi biraz sorunludur. Çünkü, onca yolu kat edip Niğde'ye gelmesi pek olağan bir durum değildir. Dolayısıyla böyle durumlarda şüpheci olmak ve olası tüm seçenekleri değerlendirmek gerekmektedir. Eğer bu sikke Thessalia sikkesiyle bu başlık altında verilmelidir, ki ayrıca bu bir Thessalia Birlik sikkesidir[30].

Kat. no. 23, 58, 59: Smyrna sikkeleridir ve Ionia başlığı altında verilmelidir. Sikkelerin tümünün tanımlama, tarihlendirme ve referans bilgilerinde hatalar görülmektedir[31].

Dolayısıyla bu sikkenin tarihi MÖ 127 değil de MÖ 134/3 olmalıdır. Ayrıca bu sikke için kullanılan SC 2067 referansı eksiktir ve doğrusu SC II.I: 367 no. 2067.14 olmalıdır.

[28] Bu sikkenin arka yüz lejantı; sağda, [Β]ΑΣΙΛΕ[ΩΣ]/ΦΙΛΙΠΠΟΥ; solda, ΕΠΙΦΑΝΟ[ΥΣ]/[ΦΙΛ]ΑΔ[ΕΛΦΟΥ] biçiminde olmalıdır. Ayrıca, kullanılan BMC 16 referansına göre Zeus'un bacaklarının önünde monogram ve kesimde Π harfi olmalıdır, ancak bunlar belirtilmemiştir. Eğer bu monogram ve harf görülmüyorsa ya da referanstakinden farklılarsa referans da ona göre düzeltilmelidir. Ayrıca, MÖ 47/6-28 yılları arasında aynı isim ve tiple basılan seriler de vardır. Bu iki seri çok kolay karıştırılabilmektedir. Bu nedenle, sikkelerin arka yüzlerindeki monogram ve harfler bu iki farklı tarihli serileri birbirinden ayırmak için son derece önemlidir.

[29] Sikke üzerindeki lejantların doğru verilişi; üstte, [ΒΑ]ΣΙΛΕΩΣ; altta, [ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ] biçiminde olmalıdır. Bu sikke için kullanılan Mueller referansı Kaynakça'da verilmemiştir. Ancak, Kaynakça'da "Müller L. (1855)" olarak belirtilen bir kaynak vardır, ki bu da III. Aleksandros ile II. ve III. Philippos sikkelerini ele almaktadır, Lysimakhos değil. Doğru referans Müller 1858 olmalıdır.

[30] Sikkenin ön yüzünde Athena başının etrafında magistrat ismi ve arka yüzde de üstte, sağda ve altta kent ethnikonu (bölünmüş bir şekilde) yer almaktadır. Fakat bunlar belirtilmemiştir. Sikkenin arka yüzündeki at şaha kalkmış pozisyonda değil fakat adeta "tırıs" yürüyüşündedir. Çünkü sol ayak yerde, sağ ayak havadadır. Eğer bu sikke Thessalia sikkesiyse MÖ 3. yüzyıla değil fakat, MÖ 168-100 yıllarına tarihlenmektedir (SNG Fitz. IV: 2485-2487). Ayrıca, yazarın kullandığı SNG Cop 258 referansı yanlıştır ki doğrusu SNG Cop. Thessaly: 324 olmalıdır. Son olarak, eğer sikke doğru tanımlandıysa mutlaka referans kaynak olarak Rogers 1932 kullanılmalıdır.

[31] Smyrna sikkeleri için kullanılacak birinci kaynak J. G. Milne'nin üç parça halinde Numismatic Chronicle'da yayınladığı makalelerdir (Milne 1923; Milne 1927; Milne 1928). Yazar bu makalelerin 1923 ve

İlk sikkenin ön yüzündeki baş Tykhe değil fakat Kybele olmalıdır. Lejantın tamamı okunabilmektedir, ki yazar ilk harfi görmemiş ve de son harfi yanlış okumuştur. Buna göre lejant; solda, ΣMYP; sağda ΔIONY; üstte, EPM şeklinde olmalıdır[32].

İkinci sikkenin (kat. no. 58) arka yüzünde sol boşlukta magistrat ismi yer alan ve almayan farklı serileri vardır. Fotoğraftan tam olarak anlaşılmasa da bu sikke magistrat ismi olmayan seriye ait olabilir[33].

Üçüncü sikkenin (kat. no. 59) arka yüzünde sol boşlukta iki satır halinde magistrat ismi olmalıdır, fakat belirtilmemiştir. Referans olarak verilen Milne 289'daki örnekte HEPAΣ ismi görülmektedir. Bu sikke için de MÖ 105-95 tarihi verilmiştir. Burada kullanılan Milne 1927 referans kaynağı yine Kaynakça'da belirtilmemiştir.

Kat. no. 24: Side sikkesidir ve Pamphylia başlığı altında verilmekle birlikte kent ismi verilmemiştir. Sikkenin arka yüzünde yer alan lejant yanlış olarak ΔEI şeklinde okunmuştur. Ancak, bu hata olasılıkla bu sikke için verilen, fakat yanlış olan, referanstaki lejanttan alınmıştır[34].

Kat. no. 25, 40: Pergamon sikkeleridir ve ilki Mysia ikincisi de Pergamon Krallığı alt başlığı altında verilmelidir.

İlk sikkenin (kat. no. 25) arka yüzü ortadaki yayın yatay olacak şekilde olmalıdır ve buna göre lejant da ΦIΛE/TAIPOY şeklinde belirtilmelidir. Bu sikke için kullanılan SNG vA 1364 (=SNG Aul. Mysien) önerilen MÖ 200-133 tarihleri artık kullanılmamaktadır. Dolayısıyla bu düzeltilmelidir[35].

İkinci sikke (kat. no. 40) bir kistophorostur. Sikkenin arka yüzündeki monogramlar ve BMC 101 ile SNG Cop 426-427 referansındaki sikkelerin arka yüzünde üstte görülen AΠ ve yıldız sembolünün incelenen sikkede olup olmadığı belirtilmemiştir. Bu sikke için referans kaynakların ilki MÖ 133-67 ve ikincisi de MÖ 133-1. yüzyıl tarihlerini önerirken, yazar referans belirtmeksizin MÖ 166-160 tarihini vermektedir.

1927 yılında yayımlananlarını görmüş ve ikincisini son sikke için referans olarak kullanmıştır. Öyle ki, bu sikkelerin tarihlendirmesinin de bu kaynağa göre yapıldığı anlaşılmaktadır. Fakat nedense, bu 3 Smyrna sikkesinin her biri için farklı referans kaynak kullanılmış ve belirtilmiştir. Dahası söz konusu Milne 1923 ve 1927 referans kaynaklar kullanılmasına rağmen bunlar Kaynakça'da belirtilmemiştir.

[32] Bu sikke için kullanılan SNG vA 7968 (=SNG Aul. Nach. III) referansı yanlıştır (ki bu sikke üzerindeki lejant, ΣMYP; ΣYMMAXOΣ şeklindedir) ve doğrusu BMC Ionia: 243 no. 68 olmalıdır. Ayrıca, bu sikke için MÖ 240-190 tarihi verilmiştir ki, referans kaynakta MÖ 245-240 tarihini önerilmektedir.

[33] Bu sikke için kullanılan BMC 96 referansı (ki bu örnekte ΣAPAΠIΩN magistrat ismi görülmektedir) yanlıştır ve doğrusu BMC Ionia: 247 no. 116 olmalıdır. Ayrıca BMC bu sikke serisi için MÖ 2-1. yüzyıl tarihini önerirken yazar nedense MÖ 115-105 tarihini vermektedir.

[34] Bu sikke için kullanılan BMC 25 referansındaki sikke, katalogdaki gibi bronz değil fakat gümüştür (tetradrahmi). Doğru referans BMC Lycia: 151 no. 65 olmalıdır. Dolayısıyla sikkenin tarihi de referans kaynağa göre, MÖ 205-190 değil fakat MÖ 200-36 olmalıdır. Öte yandan bu sikke serisi için SNG France 3: 740-747 MÖ 3.-2. yüzyıl tarihini önermektedir.

[35] Pergamon bronz serileri için kullanılması gereken esas kaynaklar olan Westermark 1991 ve Chameroy 2012 bu sikke serisi için MÖ 260-230 tarihlerini önermektedir (Westermark 1991: 151 no. 7-8; Chameroy 2012: 171).

Kat. no. 26, 27, 28, 51, 54: Sardeis sikkeleridir ve Lydia başlığı altında verilmelidir. Bu sikkelerin de tanımlama, tarihlendirme ve referanslarında hatalar görülmektedir.

İlk sikkenin (kat. no. 26) ön yüzde, aslan postu Herakles'in omzunda değil fakat boynuna dolanmış vaziyettedir. Sikkenin arka yüzündeki lejantın da üç değil ilk beş harfi okunabilmektedir: ΣΑΡΔΙ[ΑΝΩΝ]. Ayrıca, yine arka yüzde Apollon'un sağ kolunun altında, okunamamakla birlikte, bir monogram yer almaktadır, ki bu belirtilmemiştir[36].

İkinci ve üçüncü sikke (kat. no. 27, 28) aynı ön ve arka yüz tiplerini taşımaları nedeniyle tek bir tanım altında verilmelidir. Fakat, sikkelerin arka yüzlerindeki monogramlar farklı olmasına rağmen aynı harflerle HΔT biçiminde verilmişlerdir. Ancak, her iki monogram birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bu sikkeler için kullanılan BMC 48 referansı yanlıştır[37].

Son iki sikke (kat. no. 51 ve 54) yine aynı tipli sikkeler olmasına rağmen ön ve arka yüz tanımları kısmen farklıdır. Her iki sikkenin arka yüzünde monogramlar olmasına rağmen sadece ikincisinde belirtilmiştir[38].

Kat. no. 29, 33, 41, 42: Tarsus sikkeleridir ve Kilikia başlığı altında verilmelidir. Bu sikkelerin de tanımlama, tarihlendirme ve referanslarında hatalar görülmektedir[39].

İlk sikkenin (kat. no. 29) arka yüz tanımlamasında AIPAH harfleriyle belirtilen monogram aslında iki ayrı monogramdır (sağ boşlukta üst üste durmaktadırlar)[40]. Ayrıca Kaynakça'da yazarın bu sikke için kullandığı SNG France referans kaynağı gösterilmemiştir. Bu kaynak SNG France 2 olmalıdır.

İkinci sikkenin (kat. no. 33) ön ve arka yüz tanımları eksik ve bu nedenle de verilen

---

[36] Bu sikke için BMC Lydia 22 referansı MÖ 133 öncesi (?) tarihini verirken yazar MÖ 200-133 tarihi vermektedir. Fakat, Evans 2018: 127 no. 52.1-28'de bu sikke serisi için MÖ c. 245/220-2. yüzyıl tarihi önerilmektedir.

[37] Bu sikkeler için kullanılabilecek referans BMC 47-48 (farklı mon.) olmalıdır. Ayrıca, aynı monogramı taşıması nedeniyle ikinci sikke için SNG Cop. Lydia: 466 referansı kullanılmalıdır. Belirtilen bu referans kaynaklarda her iki sikke için de MÖ 2-1. yüzyıl tarihleri önerilmektedir. Fakat, Evans 2018: 128 no. 53.1-2'de bu seri için MÖ c. 245/220-2. yüzyıl tarihi önerilmektedir.

[38] İkinci sikkedeki (kat. no. 54) monogram ΛΛΔ biçiminde harflerle gösterilmiştir. Monogramı belirtilmeden ilk sikke (kat. no. 51) için BMC 18 ve ikincisi için BMC 10 referansları kullanılmıştır ki her ikisinde de farklı monogramlar görülmektedir. Ancak ilkindeki monogram belirtilmediği ve sikke fotoğrafından da anlaşılmadığı için referans muallakta kalmaktadır. Ayrıca bu iki sikke için kullanılan referans MÖ 133 (?) tarihini önermekteyken yazar MÖ 133 olarak kesin bir şekilde belirtmiştir bu tarihi. Halbuki, daha yeni kaynaklarda, bu seri için MÖ 2-1. yüzyıl tarihini önerilmektedir (SNG Cop. Lydia: 470-482; SNG Aul. Lydien: 3125-3126; Evans 2018: 128-129 no. 55.1-31).

[39] Yazar tarafından referans olarak kullanılan SNG Levante kaynağına ulaşılamamıştır. Bu nedenle, bu referans kaynağın önerdiği tarihler ile bu referansların kullanıldığı sikkeler için yazarın önerdiği tarihler kontrol edilememiştir. Ancak, bu referansın kullanıldığı sikkelerin aynı örneklerinin ya da varyasyonlarının yer aldığı diğer kaynaklarla karşılaştırma yapılarak söz konusu sikkeler değerlendirilmiştir.

[40] Aynı monogramlar SNG Aul. Kilikien, no. 5973'te görülebilir. Ayrıca, kullanılan SNG France 1285 referansı bu sikke için MÖ 164-İmparatorluk Dönemi tarihini verirken, yazar MÖ 200-0 tarihini vermektedir. Aynı sikke serisi için SNG Aul. Kilikien aynı ve fakat SNG PfPs. Kilikien MÖ 2. yüzyıl-İmparatorluk Dönemi tarihlerini önermektedir.

referans ile tarih hatalıdır[41].

Üçüncü sikke (kat. no. 41) Hellenistik Dönem sikkesi değil fakat Roma Dönemi Şehir sikkesidir ve dolayısıyla bu katalogda olmaması gerekmektedir. Sikkenin ön ve arka yüz tanımları yazarın belirttiği gibi değil tam tersi olmalıdır; yani ön yüzde "sağa dönük tahtta oturan Tykhe ve ayaklarının altında Irmak Tanrısı Kydnos" ve arka yüzde "sola dönük tahtta oturan Zeus"[42]. Bu sikke için kullanılan SNG Levante 984 referansı yanlıştır[43]. İncelenen sikkenin arka yüzündeki magistrat ismine en yakın örnekte ΔIO/TPO ya da ΘEO harfleri yer almaktadır. Eğer magistrat isminin doğru okunuşu bu şekildeyse referans da SNG Levante: 980 olmalıdır[44]. Bu sikke serisinin tarihlendirmesi için esas kaynak olan *RPC* (*Roman Provincial Coinage*) serileridir, ki bunun ikinci cildinin yazarları bu sikke serisi için MS 1. yüzyıl (?) tarihini önermektedirler[45].

Dördüncü sikke (kat. no. 42) serisinin ön yüzünde Zeus'un sağında TAPΣEΩN ve Zeus'un sol ve sağında TAP-ΣOY lejantı yer alan farklı iki varyasyonu vardır. Arka yüzdeyse, gürzün sol ve sağında MH-TPO kelimesi farklı monogram halinde görülmektedir. İncelenen sikkede olasılıkla ön yüzde ilk varyasyondaki lejant bulunmaktadır, ancak izleri görülebilmesine rağmen fotoğraftan okumak mümkün değildir, ki katalogda bu lejant belirtilmemiştir. Bu sikke için MÖ 164 tarihi verilmiştir ancak kullanılan SNG France 1362 referansı[46] MÖ 164-İmparatorluk Dönemi tarihini önermektedir[47].

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus da, son iki sikke tipini taşıyan ve MS

---

[41] Ön yüzdeki Tykhe başı örtülü ve kule taçlıdır. Arka yüzde üçgen yapı olarak tanımlanan betim, piramidal formda Sandan sunağı ya da anıtıdır. Sikkenin arka yüzünde soldaki, harfler AP AP olarak eksik verilmiştir, ki bunların tamamı ve doğru veriliş biçimi AR/AR/ΔI/Θ olmalıdır. Dolayısıyla bu sikke için verilen referans SNG Cop 340 doğru değildir. Doğru referans SNG PfPs. Kilikien: 1305; SNG France 2: no. 1331-1333 olmalıdır. SNG PfPs. örneği ile burada incelenen sikkenin tek farkı ilkinin büyük birim olmasıdır. Ayrıca, kullanılan SNG Cop. referansında bu sikke için MÖ 95-80 ya da sonrası tarihi önerilmişken yazar nedense bu sikke için MÖ 2-1. yüzyıl tarihini vermiştir. Kaldı ki, SNG PfPs. Kilikien bu sikke serisi için MÖ 2. yüzyıl-İmparatorluk Dönemi ve SNG France 2 de MÖ 164-İmparatorluk Dönemi tarihlerini önermektedir.

[42] Bu sikke serisinde bazı örneklerde ön yüzde Tykhe'nin solunda magistrat ismi de görülmektedir. Fakat incelenen sikke üzerinde tam da bu alana envanter numarası yazıldığından lejant olup olmadığı anlaşılamamaktadır (en azından fotoğraftan). Arka yüzde de, Zeus'un sağında TAPΣEP değil TAPΣEΩN lejantı yer alırken solda Zeus'un kolunun altında iki satır halinde, yazarın belirttiği şekilde değil fakat [...] Ω/ΠO şeklinde magistrat ismi yer almaktadır.

[43] Bu referanstaki örneğin arka yüzünde solda, NIKO/ΛAOY ve sağda, TAPCEΩN/MAΞIMOY lejantları yer almaktadır. RPC II: 253 no. 1733'te aynı sikkenin dört örneği olduğu görülmektedir ve SNG Levante: 984 de bunlardan birisidir.

[44] RPC II: 252 no. 1729'da aynı sikkenin üç örneği olduğu görülmektedir ve SNG Levante: 980 de bunlardan birisidir.

[45] Bk.: dn. 42-43. Ayrıca bu sikke serisi için SNG Cop. Cilicia: 343 Erken İmparatorluk Dönemi ve SNG Aul. Kilikien: 5974-5975 MS 1.-2. yüzyıllar tarihlerini önermektedirler.

[46] Bu referans kaynak France 2 olarak kısaltılmalıdır.

[47] Bu sikke serisi için farklı kaynaklar farklı tarihler önermektedir: SNG PfPs. Kilikien: 1318-1319 MÖ 2. yüzyıl-İmparatorluk Dönemi, SNG Aul. Kilikien: 5978-5979 MS 1-2. yüzyıl ve SNG Cop. Cilicia: 342 de MÖ 60-31.

2. yüzyıla tarihlenen pseudo-otonom[48] örneklerin de olduğu ve bu nedenle bu iki sikkenin tüm örnekler karşılaştırılarak tarihlendirilmesi gerektiğidir.

Kat. no. 30: Kolophon sikkesidir ve Ionia başlığı altında verilmelidir. Ön yüzde Homeros tabure değil fakat tahtta oturmakta ve dizine dayadığı sol elinde kitap rulosu tutmaktadır. Soldaki magistrat ismi de ΑΠΟΛΛΑ[Σ] biçiminde olmalıdır. Arka yüzde Apollon sol elinde kithara ve sağ elinde patera tutmaktadır. Lejant ΚΟΛΟΦΟΝΙΩ[Ν] biçiminde olmalıdır. Ayrıca yazarın referans olarak kullandığı Milne 178, Kaynakça'da görülmemekte ve fakat bunun yerine aynı yazarın bir başka eseri görülmektedir[49].

Kat. no. 31: Bu sikke Selge sikkesidir ve Pisidia başlığı altında verilmelidir. Ön yüzdeki kalkanın üzerindeki monogram ΠΟ harfleriyle değil fakat "pi" harfinin içinde "omikron" biçiminde verilmelidir. Ayrıca, bu sikke için ve kat. no. 39'daki Tarsus sikkesi için aynı referans kaynak kullanılmasına rağmen bu kaynak ilkinde Sear 5486 ve ikincisinde Sear Greek 5668 olarak verilirken, bu kez Kaynakça'da aynı kaynak sadece Sear olarak verilmiştir. Bu sikke için SNG PfPs. Pisidien, 407-9 referans kaynağı kullanılmalıdır.

Kat. no. 32, 57: Philadelphia sikkeleridir ve Lydia başlığı altında verilmelidir. İlk sikke (kat. no. 32) için MÖ 2.-1. yüzyıl tarihi verilmektedir. Ancak, kullanılan BMC 13 referans kaynağında bu sikke için 2. yüzyıl (MÖ 133 öncesi) tarihi önerilmektedir[50]. İkinci sikkenin (kat. no. 57) ön yüzündeki Zeus'un başında taenia vardır, ki belirtilmemiştir. Arka yüz fotoğrafı baş aşağı yerleştirilmiştir. Lejant belirtildiği gibi lirin etrafında değil; sağda, ΦΙΛΑΔΕΛ; solda, ΦΕΩΝ biçiminde olmalıdır. Lirin üst kısmında, fotoğraftan ne olduğu anlaşılamasa da, bir monogram vardır ancak bu da belirtilmemiştir. Bu sikkeler için MÖ 120 tarihi önerilmektedir fakat, BMC 5 referansı MÖ 133 öncesi tarihini vermektedir[51].

Kat. no. 34: Phaselis sikkesidir ve Lykia başlığı altında verilmelidir. Sikkenin arka yüzünde Athena Promakhos'un sağ elinde fırlatmak üzere havaya kaldırdığı elinde tuttuğu nesnenin mızrak olduğu belirtilmiştir fakat açıkça görülmektedir ki bu mızrak değil şimşek demetidir. Bununla birlikte, arka yüzde monogram olarak belirtilen Θ ve E monogram değil fakat harftir. Bu sikke için verilen MÖ 190-167 tarihi referanstakiyle uyuşmamaktadır. Ancak, yazarın kullanmadığı fakat mutlaka kullanılması gereken Heipp-Tamer 1993 kaynağına göre tarih doğrudur[52].

Kat. no. 35: Bithynia Kralı II. Prusias adına Nikomedia kentinde basılan bir sikkedir

[48] Pseudo-otonom (ön yüzünde imparator/imparatoriçe portresi olmayan) sikkeler için bk.: Johnston 1985.

[49] Kaynakçada gösterilen eser Ashmolean Müzesindeki Alexandria sikkelerinin kataloğudur. Yazarın Kolophon sikkelerini ele aldığı çalışması ise 1941 yılındaki çalışmasıdır (Milne 1941).

[50] Bu sikke için SNG Cop. Lydia: 339 MÖ 1. yüzyıl, SNG Mün. Lydien: 400 MÖ 2.-1. yüzyıl tarihlerini önermektedirler.

[51] Bu sikke üzerindeki monogram çözülemediği için, tek bir örnek değil fakat BMC Phrygia: 187 no. 5-7 referansı verilmelidir.

[52] Bu sikke için kullanılan BMC 21 referansı sikkenin tarihi için MÖ c. 81-İmparatorluk dönemi tarihini önermektedir. Ayrıca bu referanstaki örneğin ön yüzünde bir kontrmark bulunmaktadır, ki incelenen sikkenin ön yüzünde kontrmark yoktur. Bu nedenle bu sikke için doğru referans Heip-Tamer 1993, B62 ve BMC Lycia: 20 olmalıdır.

ve krallık ve darphane başlığı altında verilmelidir. Bu serinin arka yüzündeki şimşek demetinin altında monogram yer almaktadır, ki fotoğraftan da burada bir monogram olduğu anlaşılmaktadır ancak bu belirtilmemiştir. Ayrıca bu sikkenin tarihi için kralın egemenlik yılları olan MÖ 182-149 yılları verilmiştir. Fakat, kullanılan HGC 7, 630 referans kaynağı bu seri için MÖ 179-170 (?) tarihini önermektedir.

Kat. no. 43, 60: Aigai sikkeleridir ve Kilikia başlığı altında verilmelidir. Bu iki sikke aynı kente ait olmasına rağmen iki farklı referans kullanılmıştır. Bu referanslardan ikincisi olan Bloesch 1982, bu kent sikkeleri için kullanılması gereken ilk kaynaktır.

İlk sikkenin (kat. no. 43) arka yüzündeki monogram ΠΛΥ harfleriyle belirtilmiştir. Bu sikke için MÖ 164-47 tarihi verilmektedir, ki bu yanlıştır[53]. Fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla sikke Bloesch 3. periyota aittir, ki MÖ 160-130/120 yıllarına tarihlendirilmelidir (Bloesch 1982: 61 no. 103-107). Bu sikke için kullanılan SNG Levante 1633 referansı hatalıdır. Doğru referans SNG Levante: 1633-35 olmalıdır, ki buradaki üç sikke de aynı monogramı taşımaktadır.

İkinci sikke (kat. no. 60) için MÖ 102-1 tarihi verilmektedir. Ancak, kullanılan referans kaynak olan Bloesch 178, bu sikkeyi 4. Periyot'ta sınıflandırmakta ve MÖ 130/120-83 (77?) tarihini önermektedir[54].

Kat. no. 48, 49, 50, 52: Apameia sikkeleridir ve Phrygia başlığı altında verilmelidir. Bu sikkelerin de tanımlama, tarihlendirme ve referans bilgilerinde hatalar görülmektedir. Bununla birlikte, Apameia bronz serileri için kullanılan referans kaynaklar doğru olsa da spesifik olarak bu sikkeleri ele alan ve tarihlendirme önerileri sunan Ashton 2016 kullanılmalıdır.

İlk sikke (kat. no. 48) için kullanılan BMC 67-71 referansı yanlıştır ve bu sikke için kullanılan referansın önerdiği MÖ 133-48 tarihini artık geçerli değildir[55].

İki ve üçüncü sikkeler (kat. no. 49, 50) aynı tipi (Tykhe başı/Marsyas) taşımasına rağmen ilkinin ön yüz tipi Tyche ve ikincisininki de Artemis olarak tanımlanmıştır, ki doğru tanılama ilkidir. İlk sikkede (kat. no. 49) magistrat ismi ΑΠΟ. olarak okunmakla birlikte, bu lejantın altında yer alan ikinci bir lejantın farkına varılmamıştır. Ayrıca kullanılan BMC 74 referansındaki sikkeyle incelenen sikke üzerindeki magistrat isimleri farklı ve

---

[53] Bloesch bu sikke serisi için 3 farklı periyot olarak (3., 4., 6. periyot) sırasıyla MÖ 160-130/120, MÖ 130/120-83 (77?) ve MÖ 47/6-27 (?) tarihlerini önermektedir: 3. Periyot için bk: Bloesch 1982: 61 no. 103-107. 4. Periyot için bk.: Bloesch 1982: 62-65 no. 113-172. 6. Periyot için bk.: Bloesch 1982: 71 no. 260-263. BMC Cilicia ise MÖ 2.-1. yüzyıl tarihini önermektedir.

[54] 4. Periyot için bk.: Bloesch 1982: 60-67. Bu referansa göre sikkenin arka yüzünde ΑΙΓΕΑΙΩΝ/ΤΗΣΙΕΡΑΣ/ΚΑΙ/ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ lejantı yer almaktadır, ki sikke üzerinde lejant izleri fotoğraftan da görülebildiği halde bu belirtilmemiştir. Dahası referans kaynaktaki monogram ile yazarın AI olarak belirttiği monogram birbirini tutmamaktadır. Fotoğraftan da görülemediği için sikke üzerindeki bu monogram daha dikkatli bir şekilde incelenmeli ve referans da buna göre düzeltilmelidir.

[55] Sikkenin arka yüzünde solda, doğru biçimde fakat eksik okunan magistrat ismi ΑΛΕΞΑ[ΝΔΡΟΣ]/[ΑΡ]Τ[ΕΜΙΔΟΡΟΥ] şeklindedir ve bu magistrat için doğru referans BMC Phrygia: 33 ve Ashton 2016: 407-8 no. A50, A59-A64 olmalıdır. Ashton bu serinin tarihini MÖ 57-54? sonrası olarak önermektedir.

dolayısıyla bu referans yanlıştır[56]. Sikke üzerindeki magistrat ismi, Ashton 2016, 423'deki tabloda yer alan ΑΠΟ ΕΓΛΟΓΙΣ ile aynı olmalıdır. İkincisinin (kat. no. 50) arka yüzündeki lejantlar sağda, ΑΠΑΜΕ okunabilmekteyken, solda yer alan .ASA., yazarın tanımladığı gibi monogram değil fakat magistrat ismidir ve doğrusu ΑΣΚΛ[ΗΠΙΑ] şeklindedir. Bu sikke için kullanılan BMC 109 referansındaki örnekte de magistrat ismi farklı ve dolayısıyla bu referans yanlıştır[57]. Ayrıca bu iki sikke için BMC referansını baz alarak verilen MÖ 133-48 tarihi de artık geçerli değildir ve bunun yerine MÖ 1. yüzyıl tarihi kullanılmalıdır[58].

Dördüncü sikke (kat. no. 52) için kullanılan SNG vA 3466-3467 referansının önerdiği tarih MÖ 133-48 artık geçerli değildir. Sikkenin arka yüzünde okunan ΚΩΚΟΥ magistrat ismini taşıyan serinin tarihi için Ashton 2016, s. 422 Appendix 2, MÖ 76 öncesini önermektedir[59].

Kat. no. 53: Eumeneia sikkesidir ve Phrygia başlığı altında verilmelidir. Sikkenin arka yüzünde solda, .ONYΣ. ve sağda, ..EN.. monogram olarak tanımlanmışlardır fakat bunlar magistrat ismidir. İlk isim [ΔΙ]ΟΝΥ[ΣΙΥ] olmalıdır. Ünal bu seride aynı isimli iki magistrat olduğunu saptamıştır: ΔΙΟΝΥΣΙΥ ΦΙΛΩΝΙΔ, ΔΙΟΝΥΣΙ ΡΑΟΑ[...] ve ΔΙΟΝΥΣΙ [...] (Ünal 2014: 120; 231-233 no. 6.1-6.17). Bronz değil fakat pirinç olmaları nedeniyle VI. Mithradates ile ilişkilendirilen bu serinin tarihi katalogda verilen MÖ 133-30 değil fakat MÖ 88 olmalıdır (Ünal 2014: 109, 111).

Kat. no. 55: Bosporos veya Pontus bölgesi kentlerinden hangisine ait olduğu bilinmeyen bu sikke katalogda önerildiği gibi sadece Pontos değil fakat "Pontos veya Bosporos (?)" başlığı altında verilmelidir. Ön yüzünde kuyruklu yıldız, arka yüzünde de sağa dönük at başı ve altında da yıldız yer almaktadır. Katalogdaysa ön ve arka yüz tanımları ters yazılmıştır.

Kat. no. 61: Soli-Pompeiopolis sikkesidir ve Kilikia başlığı altında verilmelidir. Sikkenin arka yüzünde yer alan Aphrodite, at değil fakat boğa üzerindedir. Yine aynı yüzde monogram olarak tanımlanan .ΟΛΕ. harfleri kent ethnikonudur ve [Σ]ΟΛΕ[ΩΝ] biçiminde belirtilmelidir. Monogram ise üstte değil, sikkenin sol boşluğundadır. Bu sikke için kullanılan SNG Levante 870 referansına göre sikke için MÖ 100-30 tarihi verilmiştir. Fakat, BMC Cilicia: 35-36 MÖ 300-30, SNG PfPs. Kilikien: 1124 MÖ 2.-1. yüzyıllar ve SNG

[56] BMC 74 referansındaki örneğin arka yüzündeki magistrat ismi ΚΗΦΙΣΟ/ΣΚΑΥ şeklindedir. BMC Phrygia'da APO[...] magistrat isimli bir örnek yoktur. Dolayısıyla bu referans incelenen sikke için kullanılamaz.

[57] BMC 109 ΦΙΛΟΚΡΑ[ΤΟΥΣ]/ΑΡΙΣ[ΤΕΟΥ] olarak görülmektedir. Dolayısıyla doğru referans BMC Phrygia: 51 olmalıdır. Aynı magistrat ismini taşıyan bir başka örnek de Sinop Müzesi koleksiyonunda bulunmaktadır (Casey 2010: 42 no. 438).

[58] Tykhe/Marsyas serisi üzerine çalışan Maurice Byrne, çalışmasını bitiremeden vefat etmiştir ve bu nedenle bu serinin tarihlendirmesi konusunda şu anda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Fakat, diğer seriler üzerine çalışan R. Ashton bu serinin de MÖ 1. yüzyıl içerisine tarihlenmesi gerektiğini söylemektedir (R. Ashton ile kişisel görüşme).

[59] Bu magitrat ismini taşıyan serinin örnekleri için bkz. Ashton 2016: 391-393 no. A15-A38.

France 2: 1195 ise MÖ 2. yüzyıl-Roma İmparatorluk Dönemi tarihlerini vermektedirler. Dolayısıyla bu sikke için MÖ 2-1. yüzyıl tarihi daha doğru bir tarih olacaktır.

Kat. no. 62, 64: Elaiussa-Sebaste sikkeleridir ve Kilikia başlığı altında verilmelidir. İlk sikkenin arka yüzünde sol boşluktaki lejant NIK/ΛIO biçiminde belirtilmelidir. İkinci sikkenin (kat. no. 64) ön yüzündeki Zeus'un başında diadem değil fakat taenia vardır. Arka yüzde sol boşlukta da kent ethnikonu ve monogram ya da harfler yer almaktadır ancak bunlar belirtilmemiştir. Buna rağmen bu sikke için BMC 2 referansı kullanılmıştır. Eğer bunların hiçbiri okunamadıysa bu kez sadece bir sikke değil fakat aynı kaynaktaki tüm seri, BMC Cilicia: 234-235 no 1-9 biçiminde referans verilmeliydi.

Kat. no. 63: Bu sikke Roma İmparatorluk dönemi pseudo-otonom bir sikkedir ve bu katalogda olmaması gerekir[60]. RPC I: 565 no. 3723 bu sikke serisini yüksek rahip olarak görev yapan Kral Polemo'ya atfetmektedir.[61] Yazar tarafından belirtilmemiş fakat sikkenin arka yüzündeki şimşek demetinin üst kısmında solda yıl belirten "IZ" harfleri yer almaktadır. RPC I yazarları yıl belirten bu harflerin yanlış yazıldığını aslında "Z (=7)" olması gerektiğini, bu yılın belirsiz bir *era*ya denk geldiğini ve Kral Polemo'nun egemenlik yıllarına uyduğunu belirtmektedirler. Buna göre bu sikke MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmelidir, ki katalogda bu sikke için kullanılan MÖ 1. yüzyıl tarihi yanlıştır.

Kat. no. 65: Kappadokia Kralı I. Ariobarzanes sikkesidir ve Kappadokia Krallığı başlığı altında verilmelidir. Kappadokia Krallığı sikkeleri için mutlaka Simonetta 1977 referans kaynağı kullanılmalıdır. Bu sikke serisinin arka yüzünde katalogda belirtilen KAI biçiminde bir lejant yoktur. Ayrıca, sikkenin yine aynı yüzünde sol boşlukta yer alan ve monogram olarak tanımlanan ΔI harfleri doğru biçimde okunabilmişse, bu kez de yazar tarafından altta IA olarak tanımlanan ve aslında kralın egemenlik yıllarına işaret eden harfler IΔ olmalıdır (Simonetta 1977: 41 no. 19a; BMC Cappadocia: 8)[62]. Ayrıca bu sikke için kullanılan BMC 21 referansı yanlıştır. Çünkü, yazarın verdiği monogramlar ile bu referanstaki monogramlar ve yıl (Λ=30. yıl=MÖ 66) birbirini tutmamaktadır.

---

[60] Bu sikkenin ön yüzündeki taht betiminin, hafif sağa dönük olarak değil fakat ¾ sağa dönük olarak tanımlanması numismatik terminolojiye daha uygundur. Arka yüz tanımlamasında şimşek demeti altında lejant belirtilmiştir. Ancak levhalarda şimşek demeti yatay gösterildiği için lejant da altta değil fakat solda görülmektedir.

[61] Bu sikkeden RPC I: 565 no. 3723'te 5 ve RPC online no. 3723'te 8 adet örnek vardır (URL 5) ve SNG Levante: 645 bunlardan birisidir.

[62] Buradaki ΔI harfleri tabandan birbirine bitişik ve delta harfinin üzerinde yine bitişik olarak "o" harfi bulunan bir monogramsa bu kez yılları belirten harfler IE olmalıdır (Simonetta 1977: 41 no. 20). Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise Athena'nın elinde tuttuğu Nike'nin yönüdür. Belirttiğim ilk referansta Nike sola ve ikincisinde de sağa dönüktür. Bu durumda ilk tanımlama doğruysa sikke, kralın 14. egemenlik yılına yani MÖ 82 ve ikincisi doğruysa 15. egemenlik yılına yani MÖ 81 yılına tarihlenmektedir. Dolayısıyla bu sikke için ayrıca kralın egemenlik yılı da belirtilmelidir.

Roma İmparatorluk Sikkeleri Başlıklı Bölüme İlişkin Değerlendirmeler

Roma İmparatorluk sikkelerini ele alın bu bölümde de (s. 31-113 ve levhalar 260-271) numismatik yöntem ve Eskiçağ tarihi açısından bazı hataların olduğu görülmektedir.

Katalog öncesi kısımda Roma İmparatorluk sikkelerinden bahisle ve Baydur 1998: 9 ile Tekin 1992: 12 referanslarını kullanarak "*Roma İmparatorluğu ilk sikkelerini Orta İtalya hakimiyetini kurduğu Samnit Savaşları sonunda MÖ 289'da basmıştır*" ifadesi kullanılmıştır. Burada, temel Eskiçağ Tarihi bilgisi olarak mutlaka bilinmesi gereken Roma Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemleri birbirine karıştırılmıştır; ilki MÖ 509-27 ve ikincisi de MÖ 27-MS 476 yılları arasındaki dönemlerdir. Kaldı ki ardından gelen cümlede ve devamında bu iki dönem doğru olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, kullanılan referanslarda da açıkça görüldüğü gibi Roma'nın sözü edilen sikkeleri İmparatorluk değil fakat Cumhuriyet Dönemine aittir[63]. Aynı bölümde, sikkelerin yine kondisyonlarına göre seçildiği ve buna göre kataloğa 298 adet sikke alındığı fakat bunların 267 adedinin fotoğrafının levhalarda gösterildiği belirtilmekte ve fakat geri kalan 31 adet sikkenin fotoğrafının neden gösterilmediği açıklanmamaktadır. Ardından imparatorlara göre sikke adetleri ve temsil edilen darphanelerin bilgisi tablo ile desteklenerek verilmektedir (Tablo: s. 32-33). Son olarak da ilk bölümdeki gibi katalogda yer alan en erken ve geç sikkeler tanıtılmaktadır. Ancak, katalogda yer alan sikkelerin kaç adedinin gümüş ya da bronz olduklarına ilişkin herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Katalogdaki yer verilen sikkeler Vespasianus - Zeno dönemlerini kapsamaktadır. Sikkelerin seçiminde de yine belirli bir düzen olmadığı görülmektedir, ki imparatorluğun erken dönemlerine ait sikkelerin çok az sayıda temsil edildiği buna karşın MS 3. yüzyıl ve sonrası sikkelerinin çok daha fazla sayıda temsil edildiği görülmektedir. Örneğin; Vespasianus'a ait 3, Antoninus Pius'a ait 1, Geta'ya ait 6, III. Gordianus'a ait 11 sikke örneği varken, I. Valerianus'a ait 22, Gallienus'a ait 55, I. Constantius'a ait 3 ve I. Constantinus'a ait 22 sikke örneğine yer verilmiştir (bk. Tablo 1). Yapılan seçkide homojen bir dağılımın olmadığı açık bir şekilde görülmekle birlikte böyle bir tablonun ortaya çıkması sikkelerin kondisyonları gözetilerek seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Halbuki, müzedeki tüm Roma İmparatorluk sikkelerinin tanımlanarak sikke seçiminin buna göre her imparatorun temsil edilecek şekilde yapılması gerekirdi. Kataloğa her imparator için tek bir örnek alınsa bile araştırmacıya/okuyucuya koleksiyon hakkında daha sağlıklı bir bilgi sunulmuş olunurdu.

Son olarak da, görüldüğü kadarıyla, katalogda referans olarak kullanılan *RIC* (*Roman Imperial Coinage*) serilerinin bazılarının yeni baskıları olduğu halde eski baskılarının

[63] Burada belirtilen MÖ 289 tarihi, kullanılan referans kaynaklarda geçmemekte ve fakat Baydur 1998: 9'da "*Romalılar ancak MÖ 3. yüzyıl başlarında, Samnitlere karşı yürüttükleri savaşlarda üstünlük sağlayıp, Orta İtalya'yı egemenlikleri altına toplayınca ilk kez sikke kullanmaya başlamışlardır...*" ifadelerini kullanmakta ve kesin bir tarih vermemektedir. Dolayısıyla yazar, bu kesin tarih için Samnit Savaşları'nın bitiş tarihini baz almış olmalıdır. Ancak, bu görüşünü destekleyecek herhangi bir kanıt veya referans da belirtmemiştir.

kullanıldığı görülmektedir. Bu yeni baskılarda bazı tarihlendirmelerde değişiklikler yapılmıştır. Dolayısıyla bu yeni yayınlar kullanılmalıdır. Ayrıca, Kaynakça'da söz konusu *RIC* serilerinin doğru bir sıralamayla verilmediklerini de eklemek gerekmektedir (Örneğin RIC IV/3'ün ardından RIC IX ve bunun ardından da RIC V/1 ve V/2 olarak devam edilmektedir).

Bizans Sikkeleri Başlıklı Bölüm İçin Değerlendirmeler

Bizans sikkelerini ele alan bu bölüm de (s. 115-182, levhalar 272-293) imparator adlarının yazılışlarıyla numismatik yöntem açısından hatalar görülmektedir.

Katalog öncesi bölümde, ilk iki bölümdeki gibi katalogda yer alan sikkelere ilişkin, imparatorlara göre bunların sayısal dağılımlarıyla darphanelere göre sayısal dağılımları verilmekte (bunlara ilişkin tablolar s. 116-119'da Tablo 1-4) ve yine katalogdaki en erken ve geç sikkeler tanıtılmaktadır (s. 115). Buna göre katalogdaki sikkeler Anastasius - VIII. Michael Dönemleri kapsamaktadır. Sikke seçkisinde yine önceki bölümlerde olduğu gibi sikkelerin kondisyonları iyi olan ve farklı tiplerdeki sikkelerin seçildiği belirtilmektedir. Ancak, burada da homojen bir dağılım olmadığı görülmektedir. Örneğin, Anastasius'a ait 14, I. Iustinus'a ait 7, I. Iustinianus'a ait 57, II. Iustinus'a ait 42 sikkeye yer verilirken diğer imparatorlar 1 ila 15 arasında değişen adetlerde sikkelerle temsil edilmektedir. Bununla birlikte aynı sikke tipinden birden fazla örneğin de kataloğa dahil edildiği görülmektedir (kat. no. 237-38, 239-240, 241-42, 243-44, 245-47, 248-49, 250-51, 252-53, 256-57). Buna ek olarak, bu kez katalogdaki altın, gümüş ya da bronz sikkelerin sayıları darphanelere göre verilmektedir.

Bu bölümde imparator adlarındaki yanlışların başında Justinianus ve Justinus adlarının yazılışlarında kullanılan "J" harfi gelmektedir ki bu harf yerine "I" harfi kullanılmalıdır; çünkü ne Grekçe'de ne de Latince'de "J" harfi yoktur. Ayrıca, diğer bir hata da aynı ismi taşıyan imparatorların kaçıncı olduklarını belirten sayı sıfatlarının imparator adından sonra yazılmasıdır. Fakat bu hatalı yazımlar açıklama kısmında böyleyken, bu kez katalogda doğru biçimde yazılmışlardır.

Katalog kısmı genel olarak numismatik yönteme uygunken, bazı sikkelerin teşhisinde ve özellikle referans kaynakların kullanımında bazı hatalar göze çarpmaktadır. Buna göre kat. no. 7'deki Anastasius sikkesinin arka yüzünde yer alan *officina*yı (atölye) belirten harf B değil Α olmalıdır.[64] Kat. no. 39'da officina harfi okunamamış fakat olasılıkla Γ olmalıdır. Referans kaynak kullanımındaki hataların ilki sikkeler için verilen referanslarda belirtilen katalog numaralarının ardından gelen "vd." ve "bö." gibi kısaltmalardır, ki

[64] Katalogdaki sikkelerin ön ve arka yüzlerinde yer alan lejantlar ve harflerin bazıları Bizans Yunancasına uygun harf karakterleriyle verilirken bazılarıysa Latin alfabesi harfleriyle verilmişlerdir. Bu durum pek çok Türkçe kaynakta karşımıza çıkmaktadır. Ancak, Bizans sikkeleri üzerindeki harf ve karakterleri içeren bir font programı olan Athena Ruby DOC web sitesinden indirilebilmektedir (URL 4).

bunlar numismatik kataloglarda referans bilgileri için kullanılmamaktadır. Bunlardan ilki "ve devamı" ikincisi de "benzer örnek/örnekler" olarak açıklanmaktadır (s. 182). Örneğin kat. no. 8 için verilen referans DOC I, s.19 no. 23d.1 vd. şeklindedir. Halbuki, burada "vd." yerine devam eden numaranın sonuncusu verilmelidir. Böylece aynı olan bu sikke örneğinden kaç adet olduğu anlaşılabilmektedir. Yani bu referansın doğru veriliş biçimi şöyle olmalıdır: DOC I, s. 19-20 no. 23d.1-9[65]. Öte yandan bazı örneklerde referans önerildiği şekilde doğru biçimde de verilmiştir (kat. no. 14, 20, 3961 gibi). Öyle ki referans örneklerinin numaralarının eksik verilmesi Anonim Follis A2 Grubu Varyasyon 32 altında verilen kat. no. 224'te olduğu gibi yanlış anlaşılmaya da sebebiyet vermektedir. Bu sikke için kullanılan referans Gökalp Demirel. Z, 2009, s.107 no. 540 vd. şeklindedir, ki no. 540-48 olmalıdır. Ancak, no. 549 da aynı varyasyon olmakla birlikte kendi içinde yeni bir varyasyona işaret etmektedir, ki referans kaynak bunu ayrıca belirtmesine rağmen kat. no. 224'te bu belirtilmemiştir. İkincisi olan "bö." kısaltmasıysa, söz konusu sikkenin kesin tanımlamasının yapılamadığı -örneğin, yılları belirten sayıların okunamadığı- durumlarda benzer örnek/leri göstermek için kullanılmıştır. Ancak numismatik yöntemde böyle bir kısaltma kullanılmamakta fakat bunun yerine "karşılaştırma" anlamında "Cf." Kısaltması kullanılmaktadır. Buna göre örneğin kat. no. 12 için verilen Tekin. O, 1999, s.119 no.13 bö. değil fakat Ref. Cf. Tekin 1999, s. 119 no. 13 şeklinde olmalıdır. Her iki durum da tüm katalogda gözlemlenmektedir. Bir başka hataysa, aynı tipi fakat farklı lejantları taşıyan kat. no. 258-260'ta görülmektedir. Bu sikkelerin üçü için ayrı ayrı DOC IV/1, s.377-387 referansı ilgili sikke örneklerinin katalog numaraları olmaksızın verilmiştir. Referans kaynakta aynı tipi taşıyan pek çok örnek yer almaktadır ve her birinin farkları da belirtilmektedir. Dolayısıyla, incelenen sikkeler ile bunlar tek tek karşılaştırılarak tıpkı olanların referansları buna göre verilmeliydi.

Referans kaynak kullanımında görülen bir başka husussa, gerektiği gibi *DOC* (*Dumbarton Oaks Collection of Byzantine Coins*) serilerinin kullanımının yanında bu referans kaynak verilmeden Tekin O, 1999 ve Gökalp Demirel 2009 referanslarının kullanılmasıdır[66]. Kaldı ki, bu iki kaynaktaki örnekler için de yine *DOC* referansı kullanılmıştır. Madem farklı kaynaklardaki örnekler görülerek çalışmaya dahil edilmiştir bu her sikke için tek bir kaynak kullanmak yerine bu kaynakların tümünü referans vermek daha doğru bir yöntemdir. Ayrıca, kullanılan söz konusu bu iki kaynağın veriliş biçimi de hatalıdır: İlki Tekin 1999 ve ikincisi de Demirel-Gökalp 2009 olmalıdır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, katalogda kullanılan referansların tümü müze koleksiyonlarına işaret etmektedir

[65] Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki DOC referansları (URL 6), incelenen sikkenin çap, ağırlık ve yön bilgileri göz önünde tutularak, buradaki örneklerden en uygun olanının seçilmesi suretiyle de tek bir sikke üzerinden verilebilmektedir.

[66] Bizans sikkeleri için DOC en yaygın biçimde kullanılan referans kaynak olmakla birlikte, MIB (*Moneta Imperi Byzantini*) ve CBN (*Catalogue Des Monnaies Byzantines de La Bibliothèque Nationale*) ve ülkemizdeki bazı müzelerin Bizans sikkelerini kapsayan ve yukarıda sözü edilen kaynaklar da diğer önemli referans kaynakları oluşturmaktadır.

ve bu nedenle de yukarıda sözü edilen kaynaklar da sikkelerinin kataloglandığı müzelerin adlarıyla, yani Yapı Kredi ve Yalvaç şeklinde verilebilirdi. Böylece katalogda bir bütünlük de sağlanmış olurdu.

Bu bölümle ilgili değinilmesi gereken son noktaysa, Kaynakça düzeninin kitabın geri kalanından farklı olduğu ve kullanılan referans kaynakların numara sırasıyla ve de alfabetik düzende değil fakat karışık verilmiş olmasıdır. Bilimsel yayınlarda böyle bir yöntem kesinlikle kullanılmamaktadır.

Niğde Müzesinde Bulunan Türk-İslam Sikkeleri Başlıklı Bölüme İlişkin Değerlendirmeler

Bu bölümde de (s. 183-254, levhalar 294-304) yine numismatik yönteme uygun olmayan bir sistem tercih edilmesi nedeniyle kaçınılmaz olarak bazı hataların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bölümde de katalog öncesinde genel bilgiler verilmiştir. Buna göre, ilk olarak, İslamiyet öncesi ilk Türk sikkelerinden ve ardından ilk İslami sikkelerle, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki sikkelerinden kısaca bahsedilmektedir. Sonrasında katalogdaki sikkelerin hangi devletlere ait olduklarından bahisle (ayrıca s. 184, Tablo: Darp Merkezleri), en erken ve geç örneklerin tanıtımı yapılmaktadır. Fakat, bu sikkelerin hangi hükümdarlara ait olduklarından ve de sayılarından söz edilmemektedir. Ayrıca, müze koleksiyonundaki toplam İslami, Türk-İslam sikkesi sayısı verilemeden kataloğa 127 adet sikkenin, kitabın geri kalanında olduğu gibi kondisyon durumlarının iyi olması, farklı dönem, bezeme, lejant ve malzeme özelliklerine göre seçildikleri bilgisi verilmektedir. Yukarıda söz edildiği üzere buradaki sikke seçimi de homojen bir yapı göstermemektedir. Ve hatta 600 yılı aşkın bir süre Anadolu'da ve büyük bir coğrafyada hakim olan bir Osmanlı İmparatorluğu'nun katalogda sadece 1 adet sikkesine yer verilirken, Emevi Devleti ve Halep Eyyübileri'nin katalogda toplamda 14 sikkesine yer verilmesi anlaşılması güç ve bir o kadar da tuhaf bir durum arz etmektedir. Şunu sormak isterim: Bu tablodan Niğde Müzesi sikke koleksiyonunda Osmanlı İmparatorluğu sikkelerinin çok az sayıda olduğunu mu anlamalıyız?

Diğer bir önemli hataysa iki adet Sasani Devleti sikkesinin kataloğa dahil edilmesidir (kat. no. 1-2). Sasani Devleti bir Türk devleti olmadığı gibi Müslüman bir devlet de değildir! Bu iki sikke II. Keyhüsrev Dönemi'ne tarihlenmektedir. Ancak, sikke geleneği olmayan Eyyübi Devleti'nin Sasani ve Bizans sikkelerini taklit ederek sikke darp ettiği bilinmektedir, ki bu taklitlerden bazıları Sasani Kralı II. Keyhüsrev'in sikkelerinin taklitleridir. Bu fenomene metinde ve katalogda hiç değinilmemiştir. Bu noktada, sikkelerin daha dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.[67]

Katalog kısmıysa şimdiye kadar hiç karşılaşmadığım bir formatta hazırlanmıştır.

[67] Sasani sikkeleri için bkz. Göbl 1990.

Sikkelerin ait oldukları devlete ilişkin başlığın ardından katalog numarası verilmekte ve sonrasında 1-8 rakamlarından oluşan bir sıralamayla, dönem, hükümdar ve egemenlik yılı, envanter numarası, defter numarası, darp yeri, çap, kalınlık, ağırlık ve sikke metali bilgileri sıralanmıştır. Sonrasındaysa sikkelerin ön ve arka yüz tanımları verilmiştir. Şimdiye kadar yayınlanmış İslami sikkelere ilişkin kataloglarda böyle bir katalog sistemi kullanılmamıştır. Bu sistemde, alt alta pek çok numara (rakam) görülmektedir, ki bu ilk bakışta bir kargaşaya sebebiyet vermektedir. Katalogdaki referans kaynak kullanımı da hatalıdır. Numismatik yöntem gereği, katalogdaki sikke örneklerinin tıpkıları veya benzerleri için referans kaynaklardaki örnekler referans verilmektedir, ki kitabın önceki bölümlerinde de bu yöntem kullanılmıştır (yukarıda belirtilen hata ve yanlışlar dışında). Fakat, burada anlaşılmaz bir şekilde kullanılan referanslar sikkeler için değil sadece ön ve arka yüz tanımları için kullanılmıştır. Kaldı ki, yazarların kullandıkları (veya icat ettikleri) bu sistem (kazı veya müze envanter fiş veya defterlerini anımsatmaktadır), tüm katalogda referans kaynak olarak kullanılan eserlerin hiçbirisinde görülmemektedir.

Son olarak, sikkelerin ön ve arka yüzlerindeki lejantlar ait oldukları dilde değil fakat Türkçe olarak verilmişlerdir, ki bu da tercih edilen bir yöntem değildir. Okuyucunun bu sikkeler üzerindeki yazı dilini bilmemeleri göz önüne alındığında, bunların orijinal dillerinin yanında Türkçesinin de yazılması kabul edilebilir bir yöntemdir.

Levhalar ve Sikke Fotoğraflarına İlişkin Değerlendirmeler

Kitabın levhalarında yer alan sikke fotoğraflarının düşük kalitesi ve fotoğrafların levhalarda veriliş biçimlerine de değinmek gerekmektedir. Fakat öncesinde, sikke fotoğraflarının yer aldığı levhalar kısmının başlığının "Levhalar" değil de "Katalog" olarak belirtildiğini de söylemeliyim. Sikke fotoğrafları oldukça koyu/karanlık ve düşük kalitelidir. Bu durum çalışmayı inceleyen okurun sikkelerdeki ayrıntıları görememesine yol açacaktır. Bu nedenle sikke fotoğrafları yüksek çözünürlüklü ve net olmalıdırlar. Numismatik yöntem sikke fotoğraflarının, eğer levhalarda gösterilecekse, orijinal boyutunda gösterilmesini gerektirir. Ancak, özellikle 10 mm'den küçük çap ölçüsüne sahip sikkeler için bazen orijinal ölçüdeki fotoğrafın yanına ek olarak ayrıca bunların iki veya üç kat büyütülmüş fotoğrafları eklenebilmektedir, ki böyle bir durumda da bu büyütme oranı sikke fotoğrafının altında X2 ya da X3 şeklinde belirtilmelidir. Ancak burada levhalara baktığımızda (katalogdaki tüm sikkeler gösterilmiştir) ilk göze çarpan durumun sikkelerin tümünün, birkaç mm fark olmakla birlikte, hemen hemen aynı boyutta olduğudur (15-18 mm çapında). Halbuki, katalogda yer alan sikkelerin her birinin ölçüleri birbirinden farklıdır. Örneğin 8 mm çapındaki Miletos sikkesi (kat. no. 1) s. 257'deki levhada 18.15 mm olarak gösterilirken, 27 mm çapındaki bir Kistophor (kat. no. 40) s. 258'deki levhada 17.14 mm olarak gösterilmiştir. Ayrıca, kat. no. 4'deki bir Kyzikos sikkesinin çapı katalogda yanlış olarak 0.9 mm olarak verilmiştir ki doğrusu 9 mm olmalıdır ve s. 257'deki levhada 15.28 mm olarak gösterilmiştir. Ayrıca, bazı sikkelerin ön ve arka yüzleri levhalarda doğru biçimde gösterilmemektedir.

Bir başka deyişle, sikkelerin yönleri düz değil bazen ters bazen de yan olarak yerleştirilmiştir. Halbuki, tümü saat 12 yönünde düz olarak yerleştirilmelidir (örneğin, kat. no. 43, 51, 54). Sikke fotoğraflarının gösterilişindeki aynı hata *Bizans Sikkeleri* ile *Niğde Müzesinde Bulunan Türk-İslam Sikkeleri* bölümlerinde de tekrarlanmıştır. Buna karşın, *Roma İmparatorluk Sikkeleri* bölümündeyse sikke boyutları levhalarda orijinal boyutlarında gösterildiği görülmektedir. Sikke fotoğraflarının gösterimi konusunda değinilmesi gereken son bir nokta da yayıncı kuruluşunun daha önce yaptığı numismatik yayınlardaki sikke fotoğraflarının gösteriminde böyle bir hatanın görülmemesidir. Fakat, nasıl ve neden olduysa bu çalışmadaki sikke fotoğrafları böyle hatalı bir şekilde gösterilmiştir.

Sonsöz

Niğde Müzesi Sikke Kataloğu başlıklı bu kitabı hazırlayanların araştırmacı olarak bilimsel bir çalışma yürütmek için ellerinden gelenin en iyisini yaptıklarına hiç şüphe yoktur. Ancak, yukarıda ayrıntılarıyla görüldüğü üzere uzmanı olunmadan ve uzmanına danışılmadan yapılan ve de hangi tür yayın olursa olsun ciddi bir editörlük ve hakemlik sürecinden geçirilmeden yayınlanan çalışmalar maalesef hiç istenmeyen ve de hoş olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Yeni bir malzemeyi/konuyu merak etmek, öğrenmek, çalışmak ve o konuda eser vermek her araştırmacının, yüksek lisans veya doktora öğrencisinin ve de bilim insanının yürüdüğü yolun gereklerinden birisidir. En başta da belirtildiği gibi herhangi bir konuda çalışmak ve yayın yapmak sadece o konunun uzmanının tekelinde değildir. İsteyen her araştırmacı istediği her konuda çalışma yapabilir. Ancak, her konuda uzman olunamayacağı da unutulmamalıdır, ki bu bağlamda, üzerine basarak tekrar tekrar vurgulanan uzmanlığın, yetkinliğin ne kadar önemli olduğu hafızalara kazınmalıdır.

Bu kitabın yazarlarının numismatik yöntem ve literatürüne aşina olmadıkları anlaşılmaktadır. Buna rağmen çalışma konusuyla ilişkili, yeterli olmasa da pek çok kaynağa ulaştıkları görülmektedir. Bu noktada, yeni literatürün takibinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Fakat, ulaşılan kaynaklar ele alınan malzemenin/konunun gereği gibi değerlendirilmesinde yeterli olmamaktadır. Doğru bilimsel sonuçlara ulaşabilmek için esas önemli nokta, bu malzeme/konunun çalışma/değerlendirme yönteminin bilinmesi ve uygulanmasıdır. Kitabın büyük bölümünde, referans alınan kaynaklardaki yöntemin anlaşılmadığı ya da göz ardı edildiği görülmektedir. İşte bu nedenle de kaçınılmaz olarak çalışmada çok vahim hata ve yanlışlar ortaya çıkmıştır. Bu hata ve yanlışların kitabın editörünün de, ki aynı zamanda yazarlardan birisidir, gözünden kaçtığı ortadadır. Tam da burada, bu tür hata ve yanlışların düzeltilebilmesi için yayın öncesinde mutlaka bir uzmana gösterilmesi ve daha da önemlisi yayın sürecinde kitabın baskıya girmeden önce yayıncı tarafından editör ya da hakem görüşüne sunulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu sistem bildiğim kadarıyla ülkemizde maalesef sadece birkaç yayınevi tarafından uygulanmaktadır. Bu uygulamanın hem bilimin gereği hem de yapılan çalışmaların bilimsel düzeylerinin artırılması açısından son derece önemli olduğuna hiç şüphe

yoktur. Ülkemizde, editörlük ve hakemlik süreçlerinin bilimsel gereklilik ve de zorunluluk çerçevesinde yürütülmediğinin örneklerine ne yazık ki fazlaca rastlanmaktadır. Hal böyle olunca da, yapılan çalışmaların bilimsel değerleri düşmekte, hatta bazı durumlarda bilimsellikten uzak tamamen işe yaramaz çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu da, hem bu tür çalışmalara imza atan araştırmacı-bilim insanları hem de ülkemiz bilimi adına son derece olumsuz bir tablonun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Daha da vahimi, uluslararası bilim çevrelerinde ülkemizin itibarı zedelenmektedir. Son derece disiplinli çalışma prensiplerine sahip ve her alanın kendine özgü yöntemlerinin uygulanması zorunlu bir uğraş olan bilimsel çalışmanın, bunlar göz ardı edildiğinde sonuçlarının da bu oranda vahim olacağı akıllardan çıkarılmamalıdır.

Son olarak da, bilimin gereği olan bilimsel eleştiri geleneğinin ülkemize de yaygınlaşmasının gerekliliğine inandığımı ve ancak bu şekilde ülkemizde yürütülen bilimsel çalışmaların her geçen gün daha da ileriye taşınacağını ve uluslararası düzeyde ülkemizin daha iyi temsil edilebileceğini belirterek, yukarıda değindiğim hususların faydalı olmasını temenni ediyorum.

Kaynakça

Alram, M. 2009
Meisterwerke des Münzkabinetts, Wien.

Ashton, R. 2016
"The Late Hellenistic Brass and Bronze Coiange of Apameia. A Sketch", *Keleinai-Apameia Kibotos: eine acämedische, hellenistische und römische Metropole, Kelenai* II: 379-433.

Baydur, N. 1998
Roma Sikkeleri, İstanbul.

Bloesch, H. 1982
"Hellenistic Coins of Aegeae (Cilicia)", *ANSMN* 27: 53-96.

BMC Cappadocia
W. Worth, *A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins of Galatia, Cappadocia, and Syria*, London, 1899.

BMC Ionia
B. V. Head, *A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins of Ionia*, London, 1892.

BMC Lycia
G. F. Hill, *A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins. Lycia, Pamphylia and Pisidia*, London, 1897.

BMC Lydia
B. V. Head, A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins. Lydia, London, 1901.

BMC Mysia
W. Worth, *A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins. Mysia*, London, 1892.

BMC Phrygia
B. V. Head, *A Catalogue of the Greek Coins in theBritish Museum. Catalogue of Greek Coins. Phrygia*, London, 1906.

Bosch, E. 1951
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Sikkeler Rehberi, I. Bölüm: Yunan-Romen-Bizantin ve Avrupa Sikkeleri, İstanbul.

Carradice, I. 1987
I. Carradice, "The 'Regal' Coinage of the Persian Empire", burada: *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires*, BAR 343: 73-108.

Casey, J. 2010
Sinope. A Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatic Studies, London.

CBN
C. Morrisson, *Catalogue Des Monnaies Byzantines de La Bibliothèque Nationale I-II*, Paris, 1970.

Chameroy, J. 2012
"Chronologie und Verbreitung der hellenistischen Bronzeprägungen von Pergamon: der Beitrag der Fundmünzen" *Chiron* 42: 131-181.

Demirel-Gökalp, Z. 2009
Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri, Ankara.

-2014
Malatya Arkeoloji Müzesi Bizans Sikkeleri Kataloğu, İstanbul.

-2017
Kütahya Müzesi Bizans Sikkeleri, Ankara.

Deppert-Lippitz, B. 1984
Die Münzprägung Milets vom vierten bis ersten Jahrhundert v.Chr., Typos V, Aarau.

DOC
A. Bellinger - P. Grierson - M. F. Hendy, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton OaksCollection and in the Whittemore Collection I-V*, Washington DC, 1966, 1968, 1973, 1999, 1999.

Ergin, G. 2004
"Grekçe ve Latince Kelimelerin Transkripsiyonu Hakkında Bazı Notlar", *Haberler* 18: 16-17.

Evans, J. DeRose 2018
Coins from the Excavations ar Sardis: Their Archaeological and Economic Contexts. Coins from the 1973 to 2013 Excavations, London.

von Fritze, H. 1914
"Die Silberprägung von Kyzikos: eine Chronologie", *Nomisma* 9: 34-56.

Göbl, R. 1990
Sananian Numismatics, New York.

Heipp-Tamer, C. 1993
Die Münzprägung der Lykischen Stadt Phaselis in Griechischer Zeit, Saarbrücher.

HGC 7
O. D. Hoover, *The Handbook of Greek Coinage Series, Volume 7. Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia. Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and te Kimmerian Bosporos). Fifth to First Centuries BC*, London.

HGC 9
O. D. Hoover, *The Handbook of Greek Coinage Series, Volume 9. Handbook of Syrian Coins. Royal and Civic Issues. Fourth the First Centuries BC*, London.

Ireland, S. 2000
Greek, Roman, and Byzantine Coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia), Turkey, London.

İplikçioğlu, B. 1997
"Hellence-Latince Kökenli Ad ve Sözcüklerin Türkçe'de Doğru Yazımına ve Okunuşuna İlişkin Açıklamalar", *Eski Batı Tarihi I. Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Ankara.

Johnston, A. 1985
"The So-Called 'Pseudo-Autonomous" Greek Imperials", *ANSMN* 30: 89-112.

Jones, J. M. 2004
A Dictionary of Ancient Roman Coins, London.

Keleş, V. 2009
Erzurum Arkeoloji Müzesi Roma Sikkeleri, İstanbul.

Kinns, P. 2004
"Opuscula Anatlolica III: A hoard group of 3rd century hemichalka from Magnesia", *NC* 164: 71-83.

Kisiov, K. - I. Prokopov - C. Dotchev 1998
Numismatic Riches of Archaeological Museum, Plovdiv - Sophia.

MIB
W. Hang, *Moneta Imperi Bizantini* I-III, Wien, 1973: 1975, 1981.

Millas H. 1992-1994
"Yunancanın Türkçe Harflerle Yazılışı", *TAD* XVI/27: 189-197.

Milne, J. G. 1923
"The Autonomous Coinage of Smyrna", *NC* 3: 1-30.

Milne, J. G. 1927
"The Autonomous Coinage of Smyrna. (Continued)", *NC* 7 25/26: 1-107.

-1928
"The Autonomous Coinage of Smyrna. (Continued)", *NC* 31/32: 131-171.

-1941
Colophon and its coinage, ANSNNM 96, New York.

Müller, L. 1855
Numismatique d'Alexandre le Grand, Suvie d'un Appendice Contenant Les Monnaies de Philippe II et III, Copenhague.

-1858
Die Münzen des thracischen Königs Lysimachus, Copenhagen.

Özyıldırım, M. 1998
"Arkeoloji'de Klasik Yunanca ve Latince Sözcüklerin Kullanım Yanlışları", *Olba* I: 147-152.

Price, M. J. 1991
The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus. A British Museum Catalogue, London.

Ramsay, W. M. 2000
Tarsus (Aziz Pavlus'un Kenti), Ankara.

RIC
The Roman Imperial Coinage, Volume I-X, London 1968-1994.

Rogers, E. 1932
The Copper Coinage of Thessaly, London

RPC I
A. Burnett - M. Amandry - P. P. Ripollés, *Roman Provincial Coinage. From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 BC-AD 69) Volume I*, London-Paris, 1992.

RPC II
A. Burnett - M. Amandry - I. Carradice, *Roman Provincial Coinage. From Vespasian to Domitian (AD 69-96) Volume II*, London-Paris, 1992.

Sancaktar, H. 2021
Yozgat Müzesi Geç Roma Sikkeleri, Konya.

SC I.I
A. Houghton - C. Lorber, *Seleucid Coins. A Comprehensive Catalogue. Part I Seleucus I through Antiochus III. Volume I. Introduction, Maps, and Catalogue*, New York.

SC I.II
A. Houghton - C. Lorber, *Seleucid Coins. A Comprehensive Catalogue. Part I Seleucus I through Antiochus III. Volume II. Appendices, Indices, and Plates*, New York.

SC II.I
A. Houghton - C. Lorber, *Seleucid Coins. A Comprehensive Catalogue. Part II. Seleucus IV through Antiochus XIII. Volume I. Introduction, Maps, and Catalogue*, New York.

SC II.II
A. Houghton, C. Lorber, *Seleucid Coins. A Comprehensive Catalogue. Part II. Seleucus IV through Antiochus XIII. Volume II. Appendices, Indices, and Plates*, New York.

Simonetta, B. 1977
The Coins of the Cappadocian Kings, Typos II, Fribourg.

SNG Aul. Kilikien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock. Kilikien. 13. Heft. Nr. 5413-6098, Berlin, 1966.

SNG Aul. Lydien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock. Lydien. 8. Heft. Nr. 2868-3328, Berlin, 1963.

SNG Aul. Mysien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock. Mysien. 4. Heft. Nr. 1050-1348, Berlin, 1957.

SNG Aul. Nach. III
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung v. Aulock. Nachträge III. Ionien. Karien. Lydien. 17. Heft. Nr. 7759-8259, Berlin, 1968.

SNG Cop. Cilicia
Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum. Lycaonia-Cilicia, Copenhagen, 1956.

SNG Cop. Lydia
Sylloge Nummorum Graecorum.The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum. Lydia. Part I. Acrasus-Saïtta, Copenhagen, 1947.

SNG Cop. Thessaly
Sylloge Nummorum Graecorum.The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum. Thessaly-Illiricum, Copenhagen, 1943.

SNG Fitz. IV
Sylloge Nummorum Graecorum. Cambridge Fitzwilliam Museum Leake and General Collections. Part IV. Acarnania-Phliasia, London, 1956.

SNG France 2
Sylloge Nummorum Graecorum. France 2. Cabinet des Médailles. Cilicie, Paris 1993.

SNG France 3
Sylloge Nummorum Graecorum. France 3. Cabinet Des Medailles. Pamphylie, Pisidie, Lykaonie, Galatie, Paris, 1994.

SNG France 5
Sylloge Nummorum Graecorum. France 5. Département des Monnaies Médailles et Antiques. Mysie, Paris-Switzerland, 2001.

SNG Levante
Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante-Cilicia, Zürich, 1986.

SNG Levante Supp.
Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante-Cilicia. Supplement 1, Zürich, 1993.

SNG Mün. Lydien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Staatliche Münzsammlung München 23. Heft Lydien Nr. 1-815, München, 1997.

SNG PfPs. Kilikien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Pfälzer Privatsammlungen. 6. Band. Isaurien und Kilikien. Nr. 1-1486, München, 2001.

SNG PfPs. Pisidien
Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Pfälzer Privatsammlungen. 5. Band. Pisidien und Lykaonien. Nr. 1-586, München, 1999.

SNG Turkey 1
Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 1. The Muharrem Kayhan Collection, İstanbul-Bordeaux, 2002.

SNG Turkey 6.1
Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 6. Burdur Museum Volume 1 Pisidia Part 1 Adada - Prostanna, İstanbul, 2011.

Stronach, D. 1989
"Early Achaemenid Coinage: Perspectives from the Homeland", *Iranica Antiqua* XXIV: 255-279.

Tekin, O. 1992
Antik Numismatik ve Anadolu, İstanbul.

-1994
Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri, İstanbul.

-1999
Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri, İstanbul.

-2008
"Eskiçağ Bilimlerinde Eski Yunanca ve Latince Kökenli Coğrafi Adlar ile Şahıs Adlarının Yazımı Üzerine", *Toplumsal Tarih* 173, 52-55.

Tekin, O. - A. Erol-Özdizbay 2016
"Coins of Elaia in Aiolis in the Collection of Bergama Museum" Colloquium Anatolicum 15: 249- 270.

Ünal, E. 2014
Eumeneia Tarihi ve Sikkeleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Westermark, U. 1991
"Bronze Coins of Pergamon", *NAC* 20: 147-159.

Elektronik Kaynaklar

URL 1
http://snible.org/coins/bmc/ (Erişim tarihi: 02.05.2021)

URL 2
https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=Sylloge%20Nummorum%20Graecorum (Erişim tarihi: 02.05.2021)

URL 3
https://www.doaks.org/resources/coins (Erişim tarihi: 02.05.2021)

URL 4
https://www.doaks.org/resources/athena-ruby (Erişim tarihi 02.05.2021)

URL 5
https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/1/3723 (Erişim tarihi: 26.04.2021)

URL 6 DOC
https://www.doaks.org/resources/coins (Erişim tarihi: 02.05.2021)